

C O L U M N A 4

PUBLICATIA
STUDENTILOR
SI CURSANȚILOR
LECTORATULUI ROMÂNESC
DIN FINLANDA

OCTOMBRIE 1984

LECTORATUL DE LIMBA ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN TURKU
20500 TURKU 50 - FINLANDA

Redactor responsabil

Dr. ION STAVARUS

ISSN 0780 - 1262

TURUN YLIOPISTO OFFSET

TURKU 1984

C u v î n t î n a i n t e

Noul număr al C O L U M N E I - al patrulea -, pe care-l prezentăm acum cititorilor, a fost conceput cu un profil special, care nu numai să-l diferențieze substanțial de cele precedente, ci să aibă totodată menirea de a ridica publicația noastră pe o treaptă calitativ superioară : aceea a contribuției științifice. Cititorul va afla în cuprinsul ei, ca materiale de bază, articole și studii care tratează subiecte și aspecte total sau parțial inedite, ilustrând relații pe plan istoric și spiritual între România și Finlanda. Aceste contribuții se stăduiesc să aducă sub conul de lumină al cunoașterii și interpretării informații și probleme deloc sau puțin abordate până acum. Diversitatea acestora face ca unghiul de deschidere al interesului tematic să fie larg, vizînd istoria, etnografia, folclorul, literatura. Chiar dacă nu în toate cazurile s-a reușit o tratare de profunzime a subiectelor investigate, credem totuși că obiectivul ce ni l-am propus este atins măcar în parte - acela de a propulsa în atenția specialiștilor probleme ce leagă spiritual cele două popoare și culturi în paralelismul lor istoric. Pentru aceasta ne facem aici o datorie de inimă mulțumind personalităților finlandeze care au contribuit prin colaborările lor prețioase la realizarea acestui număr al modestei noastre publicații universitare.

Am dori să menționăm că acest număr special al C O L U M N E I se vrea un omagiu adus celei mai de seamă sărbători trăite anul acesta de poporul român : cea de a 40-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist și intrarea ei într-o nouă etapă istorică de propășire națională și socială.

Lector dr. Ion Stăvăruș

O insolită aventură istorică din secolul al XVIII-lea

UN CORP DE OASTE ROMĂNEASCĂ ÎN FINLANDA

Prof.dr. Lauri Lindgren
Universitatea din Turku

În timpul unui conflict dintre Rusia și Suedia din anii 1741-1743, un document al vremii consemnează prezența în Finlanda a unui regiment de români, aflat sub comanda armatelor rusești care invadaseră țara. Acest regiment a petrecut iarna dintre 1742 - 1743 în localitatea Laihia de pe țărmul de vest, în imediata vecinătate a orașului-port Vaasa. Consemnarea a fost făcută de preotul Israel Reinius din Laihia, care a ținut un fel de condică în care a menționat evenimentele mai importante petrecute în parohia sa, cât a trăit. Acest "jurnal", redactat în limba suedeză și păstrat în arhivele bisericii locale, cuprinde și documentul la care ne referim, document ce a fost publicat prima oară, în traducere finlandeză, în ziarul "Vaasan Sanomat" din Vaasa, în luna mai 1878.¹⁾ Credem că darea la lumină a respectivului document la data amintită nu a fost întâmplătoare, ci aceasta trebuie pusă în legătură cu momentul declarării Independenței României, consemnată în Tratatul de la San-Stefano (martie 1878). Războiul ce s-a purtat atunci în Balcani a avut un ecou și în Finlanda, deoarece la acesta a luat parte, sub ordinele comandamentului rus, și batalionul de gardă finlandez, care a avut pierderi grele și a îndurerat opinia publică. De asemenea, în armata rusă existau numeroși ofițeri finlandezi, între care și generalul Ehrnrooth, cel ce avea să devină, în timpul evenimentelor, ministrul de război al Bulgariei, numit de guvernul militar rusesc.

Până la Marele Război Nordic (1700-1721), Suedia era marea putere din nordul Europei. În timpul acestui conflict, armatele țării lui Petru I au ținut sub ocupație Finlanda de la 1714 la 1721. Se cunoaște că în timpul aceluiași conflict, armata suedeză sub conducerea directă a regelui Carol al XII-lea a trecut și prin Țările Românești și, cu această ocazie, ajungeau pe meleaguri românești și militari finlandezi, ceea ce a constituit, poate, primul contact istoric direct între finlandezi și români. Circa patru decenii mai târziu, hazardul istoriei făcea ca, în revanșă, să ajungă pe teritoriul finlandez trupe de origine românească. Cum se poate explica acest

lucru, căror împrejurări se datorează această "aventură"? Insemnările preotului Reinius²⁾ ne ajută să pătrundem intrucîtva și această taină pe care el va fi aflat-o - și o spune - din gura oștenilor cartiruiți temporar la Laihia. La un conflict austro-ruso-turc din perioada 1735-1739 au participat și trupe din cele două Tări Românești aflate sub tutelă otomană. Mareșalul von Münnich, comandantul armatelor rusești sub împărăteasa Anna, a ademenit unele contingente românești să treacă de partea Rusiei, făgăduind să dea apoi ajutor la eliberarea de sub turci a românilor. Așa a ajuns în serviciul Rusiei și regimentul românesc rătăcit mai apoi în nord, după ce așteptase un timp zadarnic să se întoarcă în propria țară, căci Rusia încheiase pace cu Turcia și făgăduiala mareșalului rămăsese doar făgăduială. În schimb, contingentele ademenite au fost folosite ca trupe mercenare în campaniile belicoase de după aceea ale Rusiei. În anul 1741 s-a produs un nou conflict între Rusia și Suedia, declanșat de schimbarea puterii în Rusia, cînd prințesa Elisabeta a devenit, prin lovitură de stat, împărăteasă. În prima parte a campaniei, armatele suedeze trec frontierele rusești, dar la ofensiva puternică a trupelor țariste sînt nevoite să se retragă în grabă, părăsind și întreaga Finlandă în mîinile adversarilor. Astfel, armata rusă ajunge pînă pe litoralul finlandez al golfului Botnic. La începutul ofensivei rusești, împărăteasa Elisabeta a dat o declarație prin care propunea crearea unei Finlande libere și independente între Suedia și Rusia. Acest fapt a făcut ca la ocuparea Finlandei atitudinea cuceritorilor față de populația finlandeză să fie mai bună decît în timpul precedentului conflict cînd se ilustrase prin asprime și sălbăticie. La adoptarea noii atitudini va fi contribuit desigur și faptul că armata rusă era atunci comandată de irlandezul De Lacy și de scoțianul Keith, adepții unei discipline ferme și civilizate. Generalul Krister Teofilo von Kinderman a primit ordin să ocupe Botnia cu trei regimente de cavalerie: sîrb, maghiar și moldovenesc (în trad. finlandeză: "moldavialainen").

Regimentul de oșteni români - consemnează preotul Reinius - a sosit în comuna sa la sfîrșitul lunii septembrie 1742. Mai întîi a făcut cunoștința "cornetului" Striska, venit să întocmească planul de cartiruire al unității. Aceasta, cuprinzînd zece companii, a poposit aici trei zile mai tîrziu, stabilindu-se pentru tabăra de iarnă care a durat mai bine de opt luni de zile. În condica sa, preotul Reinius relatează, uneori cu lux de amănunte, o serie de întîmplări ce s-au petrecut în toată această perioadă.

La începutul taberei a trecut prin Laihia însuși generalul Kinder-

man care a cerut preotului, ca unic reprezentant al autorităților locale, un jurămînt de credință.

La 17 octombrie, "după slujba religioasă", toți bărbații din comună în vîrstă de peste 15 ani au depus public "jurămînt de credință coroanei rusești", iar cîteva săptămîni mai tîrziu s-a cerut același jurămînt și "băieților între 12 și 15 ani".

La începutul lunii noiembrie, șase companii au părăsit comuna și s-au mutat în localitatea vecină Isokyrö pentru "iernare", restul regimentului rămînînd mai departe în Laihia.

În ziua de 8 decembrie, întregul regiment s-a adunat în Laihia, "pe cîmpul dintre biserică și casa parohială", pentru a depune un jurămînt solemn către Karl Peter Ulrich³⁾ din familia imperială, "denumit la ruși Piter Teodorov". Apoi, în ziua următoare, același jurămînt de credință a trebuit să fie făcut de către întreaga suflare a băștinașilor.

La 30 decembrie 1742, un contingent de ostași a fost deplasat la Oulu, în nord, sub conducerea adjunctului comandantului, Bedrago.

În primele zile ale lunii ianuarie 1743, oștenii au fost duși să construiască în jurul satelor unde erau cartiruiți ofițerii obstacole de cavalerie (așa-ziii "cavaleri spanioli", un fel de capre de lemn - n.n.), iar în aceeași lună, o parte din trupe au fost deplasate în arhipelagul de insule din apropierea orașului Vaasa, instalînd puncte de observație sub conducerea căpitanului Zerbulo.

În cursul lunii martie, oștenii au ridicat, din loc în loc, "niște movile înalte de 10-12 m., făcute din prăjini și paie", pentru a servi, aprinse, ca semnale luminoase.

La 9 aprilie, comandantul regimentului de infanterie din Vologda, colonelul Nizianov, trecînd cu unitatea sa prin Laihia a fost salutat de cavaleriștii din comună. După ceremonie, ofițerii au fost găzduiți la locuința comandantului regimentului, Dimitrie Branzas⁴⁾ în ferma Rapila.

La 25 aprilie, fiind sărbătoarea încoronării împărătesei Elisabeta Petrovna, textul predicii ținute de preot⁵⁾ a cuprins și psalmul 72, versetele 1,2, iar jurămîntul - psalmul 68, versetul 29.

La 3 iunie, "restul moldovenilor" ce fuseseră iarna cartiruiți în Laihia a plecat spre nord.

La 25 iunie, a făcut la Laihia un popas de cîteva zile, colonelul regimentului de cavaleriști moldoveni, venind dinspre sud și și-a continuat călătoria după trupe.

În iulie 1743 a fost semnat Tratatul de pace de la Turku, după

care trupele ocupanților s-au pregătit să se întoarcă în Rusia. Toate trupele românești aflate în localitățile din jur s-au adunat la Laihia în ultimele zile ale lui Iulie, încolonându-se pentru plecarea definitivă.

Generalul von Kinderman a trecut prin Laihia cu ultimele trupe rusești la 31 august. Odată cu această informație, preotul ține să precizeze că în Laihia au fost cartiruite numai trupe moldovenești nu și altele alcătuite din ruși, cazaci, calmuci.

În afara acestei cronologii a evenimentelor pe care preotul Reinius le-a considerat de interes (și din care noi am selectat, rezumându-le, doar pe cele care se referă special la oștenii români), el a mai făcut o serie de notații privitoare la relațiile moldovenilor cu populația locală, consemnând aspecte ale comportamentului moral și obiceiurilor acestora, precum și detalii de îmbrăcăminte și echipament. Spicuim din acestea câteva.

La sosire, regimentul număra 800 de ostași și în plus gradați, ordonanțe și slujitori ("cavaleriștii aveau, în majoritate, fiecare un slujitor și doi cai", ceea ce mărea considerabil efectivul uman, dublându-l, pe cât se pare).

Cînd au venit în comună, "soldații și caii erau înfometăți", căci în acel an "fusese recoltă slabă și era lipsă de alimente în regiune".

Mulți din noii veniți "vorbeau o limbă nouă, neauzită de noi pînă atunci" și comunicarea cu localnicii a fost dificilă la început.

A fost nevoie de o cantitate mare de vite pentru a asigura hrana trupelor. Într-o lună, precizează Reinius, erau sacrificate 36 de vite mari - boi sau vaci -, 136 junci și juninci, 186 viței de un an, 600 de oi. În plus, mari cantități de făină, pește sărat, unt, lapte, varză, sfeclă, ovăz. Alimentele erau plătite: o vită = 50-100 kopeici, o oaie = 6-8 kopeici. La acest capitol preotul conchide că iernarea acestor trupe a constituit "o mare povară" pentru comuna sa.

Stînd de vorbă cu oștenii, Reinius a aflat de la ei că "Moldova și Valahia erau patria lor". Tot de la ei a aflat și în ce împrejurări ajunseseră în serviciul Rusiei.

Referitor la limba vorbită de ei, Reinius notează: "limba lor nu era nici turcă, nici tătară, nici poloneză, nici maghiară, nici rusă, ci era una "derivată din latină".

Oștenii au asistat de multe ori la slujba religioasă și rosteau rugăciuni. Ei își începeau rugăciunea cu "Parente nostru ci es in

ciel". Cînd numărau, ziceau: "un, do, tri, putor, cins, ses, ept, obdo, nov, dec". Prelatul, om instruit și cu temeinice cunoștințe filologice, notează atent, desigur după pronunția cu pronunțate nuanțe dialectale a oștenilor moldoveni, câteva expresii auzite frecvent: "Unde vinis mi frat?", "Asculta-mi frat!", "Ci facis mi frat?"⁶⁾ Reține că unii "știau să vorbească limba turcă, tătară și neogreacă".

Referitor la religia oștenilor, Reinius menționează că "erau ortodocși" și că "preotul lor era un călugăr grec care a ținut slujbă pentru ei în limba greacă". Uneori însă "preotul, ofițerii și chiar ostașii au asistat la slujba noastră religioasă cuvioși și cu respect": "Mulți, intrînd în biserică, au îngenunchiat în fața crucifixului". La lăsata-secului (începutul postului mare) "preotul lor a umblat prin garnizoană și i-a spovedit, dînd canoane, și a primit bani pentru aceasta". Căpitanul Noach Kisbalasch a donat bisericii "un sfeșnic mare de aramă care a fost pus pe masa altarului". Prelatul mai notează, de asemenea, că "doi moldoveni morți în timpul iernii au fost înmormîntați în cimitirul parohiei din Laihia".

Cu privire la instrucția cărturărească a oștenilor, Reinius apreciază că aceasta "era puțină" și că doar "cîțiva din ofițeri știau să scrie și să citească și să facă socoteli. Cîțiva abia știau să scrie numele".

O altă observație interesantă pe care o face Reinius este aceea că "față de poporul nostru ei nu au simțit o antipatie înăscută, ca rușii". Adaugă apoi că "unii își aminteau de șederea regelui Carol al XII-lea la Bender" și că "tații și părinții cîtorva răcuseră serviciu la trupele suedeze în acel timp".

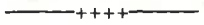
Relațiile cu localnicii au fost bune și "aveau o mare încredere în gazdele la care locuiau". Erau ospitalieri: "dacă un om străin sau cunoscut intra în cameră, era invitat la masă". În ceea ce privește bucătăria, "ei erau mai pretențioși decît rușii" și "la masă foloseau mult piper, oțet și muștar".

Vestimentația și armele purtate de oștenii moldoveni sînt uneori descrise cu detalii: uniformele erau "scurte și subțiri" (și din această pricină sufereau de frig). În loc de galoane, ofițerii purtau "butoane de argint masiv și petlițe de argint la guler", precum și o "decorație mare tot de argint, legată cu lanț de argint pe piept". Pe cap purtau "o căciulă înaltă de postav". Armele lor erau: "o carabină ușoară, o sabie rusească, două pistoale ușoare și un sac de muniții, iar pe șoldul stîng o geantă de cavalerist, mare și ornamentată". Cîțiva aveau și "cîte o ghioagă de luptă", una dintre acestea fiind dată ca amintire preotului Reinius de ce-

lonelul Bulazel, iar preotul a donat-o bisericii din Laihia.

În partea finală a însemnărilor sale, preotul Reinius notează cu o minuție dusă adesea pînă la acribie, o serie de date și elemente privind componența trupelor și soldele cu care oștenii de diferite categorii erau remunerați. O companie era formată din : "80 de cavaleriști, 4 caporali, 1 furier, 2 toboșari, 1 sanitar, 1 șelar, și 1 potcovar". Salariul unui colonel "era de 836 de ruble și 58 kopeici", ceea ce stîrnea aproape uimirea adnotatorului care găsea că acesta era "foarte mare" față de acela primit de un preot ("135 ruble și 20 kop."), sau al unui cavalerist de rînd ("32 ruble și 40 kop.")...

Documentul de care ne ocupăm reprezintă, credem, prima mărturie a prezenței în Finlanda a unui grup etnic românesc, ajuns aici printr-un hazard al istoriei. Însemnările ample, diverse ca observație, exacte și de detaliu ale prelatului-cronicar fac ca importanța acestui document să se revele pe mai multe planuri : acela al istoriei pure, al istoriei armatei și războaielor, al lingvisticii și religiei etc. Cercetarea specială poate să-l pună mai mult și mai bine în valoare.

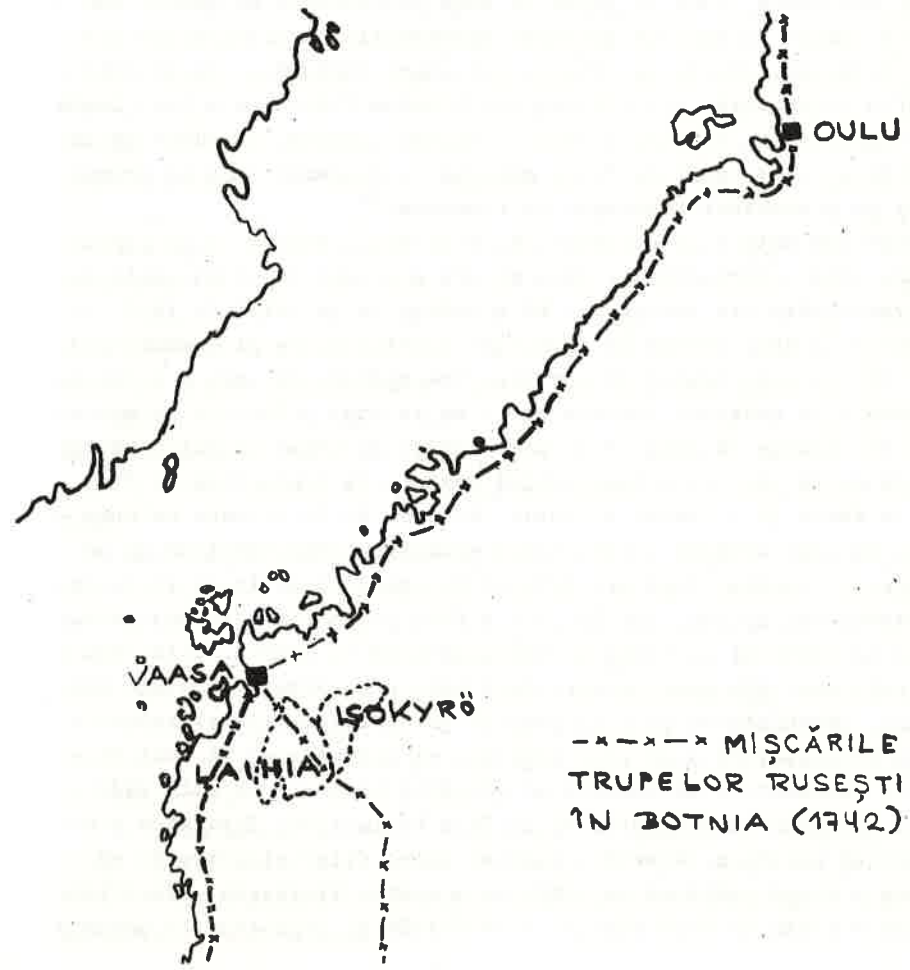

NOTE

1. Laihialla Pikku vihan aikana 1742-43, în periodicul "Vaasan Sanomat", nr. 16 și 17, din 20 și 27 mai 1878. Textul este reprodus integral în traducere finlandeză. Alte publicații de mai târziu au preluat parțial textul și l-au comentat : Seppälä, Santeri, Laihiän kappalainen Israel Reinius, în "Turun Historiallinen Arkisto I", Turku 1924 ; Alanen, Aulis J., Etelä-Pohjanmaan Historia IV, Vaasa 1948 ; Seppälä, Santeri, Entisaikojen Laihiaa, în "Laihiän historiatoimikunnan julkaisuja 2", Vaasa 1951 ; Tuomari, Paavo, Husaarit Laihialla, în publicația "Viesti - Vēsti" a Asociației de prietenie Finlanda-România, martie 1975 și iunie 1979.
2. Israel Reinius (?-1771), preot luteran de origine suedeză, paroh al localității Laihia mai bine de patru decenii, era un prelat învățat și de spirit liberal, care a contribuit mult la ridicarea spirituală și de civilizație a comunei sale.
3. Karl Peter Ulrich (1728-1763), duce de Holstein-Gottorp, nepot al împărătesei Elisabeta care, fără urmași, l-a lăsat mostenitor la tronul Rusiei printr-un ucaz de la 1742. Devine împărat în 1761 sub numele de Petru al III-lea, denumit de ruși Piotr Feodorovici (și nu "Teodorov" cum greșit îl notează Reinius). În 1762 este detronat (considerat ca incapabil) de soția sa, vestita împărătesă Ecaterina II-a.
4. La notarea numelor de ofițeri, credem că Reinius a folosit în transcriere grafia germană, dar nu este exclus ca unele să fi fost reproduse după acte personale sau semnături. Ținînd seama

și de unele aspecte ale grafiei suedeze, întrucît documentul original este redactat în limba suedeză, vocala o în poziție terminală a transcris un u (Bedrago=Bedragu; Zerbulo=Zerbulu=?Cerbul). Cît privește numele Branzeskul, acesta transcrie poate un Branțescu, poate chiar un Brânzescu. La numele Kisbalasch intuim ușor un nume maghiar: Kisbalas, ofițerul fiind pe semne din Transilvania.

5. Psalmul 72, versetele 1 și 2: "Dumnezeule, judecata ta dă-o împăratului, și dreptatea ta fiului împăratului. / Ca să judece pe poporul tău cu dreptate, și pe săracii tăi cu judecată." Psalmul 68, versetul 29: "Poruncește, Dumnezeule, puterii tale; întărește, Dumnezeule, această lucrare pe care ai făcut-o nouă". Este posibil ca aceste fragmente biblice să fi fost cerute a fi incluse prin ordinul imperial pentru această ofițiere.
6. Dacă ținem seama de pronunția nuanțat dialectală și de unele aspecte arhaice, credem că reproducerea expresiilor este fidelă graiului oral, așa cum l-a auzit Reinius de la oștenii moldoveni.

TITULESCU, - DIN PERSPECTIVĂ FINLANDEZĂ¹⁾

Prof. dr. Kalervo Hovi
Universitatea din Turku

În 1982 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Nicolae Titulescu, om de stat și diplomat român de seamă. Prezentarea activității lui Titulescu și a evenimentelor legate de aceasta ar fi, pentru publicul român, ca și cum ai vinde pepeni grădinarului. Dar pentru expunerea noastră este totuși necesară schițarea unei imagini integrale, care ar putea fi însă interesantă și pentru lectorii români în ceea ce privește trăsăturile caracteristice ale lui Titulescu văzute cu interes din unghi finlandez. În istoriografia finlandeză, activitatea lui Nicolae Titulescu a fost luată în considerație nu doar o dată.¹⁾ Pentru aceasta, o vedere de ansamblu și observații de ordin general se fundamentează în primul rând pe prezentări românești și franceze.²⁾

După cum este bine cunoscut, N. Titulescu, născut la 16 martie 1882, avea o formație juridică și era profesor de drept civil la Universitatea din București. El a intrat în politică în 1912, ca deputat al unui partid de orientare conservatoare și democratică. Mai târziu s-a degajat de partide, îndreptându-se spre o direcție liberală în general. Cariera sa de om de stat a început ca ministru de finanțe în anii ce au precedat și au urmat primului război mondial. În 1920 el a reprezentat România la Conferința de Pace de la Paris și a semnat tratatul de pace de la Trianon cu Ungaria. În anul următor a fost numit ministru plenipotențiar al României la Londra. Încă din 1920 el începuse să activeze și la Societatea Națiunilor, iar în 1924 a fost numit reprezentant permanent al României la forul internațional de la Geneva. Titulescu a devenit unul din politicienii de frunte ai acestei Societăți mondiale, impunându-se prin calitățile sale diplomatice și retorice. Ca o recunoaștere a acestor calități el a fost ales în două rânduri, consecutiv, președinte al Adunării Generale în anii 1930 - 1931. Pe lângă activitatea sa la Liga Națiunilor, Titulescu a influențat politica externă a patriei sale, fiind ministru de externe o lungă perioadă de timp. El a condus Ministerul Afacerilor Externe român în două rânduri : 1927-1928 și 1932-1936. În această

ultimă perioadă a fost ministru de carieră în cinci cabinete diferite.

Ideile pentru care a militat Titulescu - pacea generală, integritatea teritorială a statelor, sisteme colective de securitate, egalitatea națiunilor în raporturile internaționale și bune relații de vecinătate - sînt importante și pentru Finlanda care făcea parte și ea din rîndul țărilor mici. Dar prin ce prismă a fost văzut Titulescu din îndepărtata Finlandă?

X

Mai întîi trebuie să constatăm că contactele directe politice și economice, ca și cele culturale dintre Finlanda și România au fost relativ destul de puține, aceasta desigur din pricina depărțării geografice. Pe de altă parte, România și Finlanda au avut totuși multe puncte de contact pe căi intermediare. Amîndouă au avut, ca țări, o situație asemănătoare în procesul de independență a națiunilor mici și mijlocii din Europa. Cea mai mare mișcare de independență în istoria europeană a cunoscut două valuri : în anii 1877-1878 și 1917-1918. Primul val a fost început de România prin declararea independenței sale în timpul conflictului ruso-turc din 1877. În etapa finală a primului război mondial, prima care a devenit independentă a fost Finlanda. Dar paralelismul nu se termină aici. În acest al doilea val început de Finlanda, România a obținut, în linia mari, toate teritoriile locuite de români și care rămăseseră în afara procesului de independență de la 1877.³⁾

Un alt factor comun a fost situația geopolitică a țărilor noastre. În special în perioada interbelică era esențial ca amîndouă țările să se afle în aceeași zonă dintre Germania și Rusia Sovietică - Finlanda la capătul de nord, România mai în centru, spre sud - ca să se găsească într-o situație asemănătoare. Aceasta s-a oglindit în intențiile de alianțe regionale, într-o dependență crescîndă față de Germania și raporturi problematice cu Uniunea Sovietică.

O a treia asemănare se află în rolul Finlandei și României în timpul celui de al doilea război mondial, dar tratarea unei asemenea etape rămîne în afara problemei de care ne ocupăm - aceea privind-l pe Titulescu.⁴⁾

În Finlanda, Titulescu n-a fost aproape cunoscut înainte de 1930. Primele etape ale carierei sale n-au fost foarte spectaculare, văzute din afară. Tratatul de pace de la Trianon n-a privit Finlanda, iar la Londra, ca și la Societatea Națiunilor la început, Titulescu nu se distingea dintre alți reprezentanți ai națiunilor. În politica externă principală a României, Titulescu, văzut din Finlanda, rămânea în umbra oamenilor de stat mai vechi, în special a primilor-miniștri Ion Brătianu și Tache Ionescu. Dacă la Societatea Națiunilor cariera lui Titulescu a fost luată în considerație încă de prin anii '20, organismele de afaceri externe din Finlanda i-au acordat o atenție specială reprezentantului României abia în 1933, când acesta a sprijinit activ propunerea ministrului sovietic de afaceri externe, Maxim Litvinov, privind definirea agresorului. Această propunere intenționa să completeze tratatul general de interzicere a războiului acceptat mai înainte (cunoscut sub numele de Tratatul Briand-Kellog), în 1928. Sprijinul dat de Titulescu a contribuit ca acordul reformulat pe baza propunerii lui Litvinov să fie acceptat. Atitudinea Finlandei prezenta până aci rezerve în ceea ce privea aderarea la acord, dar interpretarea lui Titulescu - precizând că nu era vorba de un acord propriu-zis ci de un anumit principiu - a făcut ca aceste rezerve să dispară.⁵⁾

Un alt fapt de seamă căruia ministerul de externe finlandez i-a dat atenție a fost demisia lui Titulescu în 1936. Aprecierea finală pe care o făcea atunci K.G. Idman, ministrul Finlandei în România, nu era total pozitivă. Aceasta oglindea o anumită stare de iritare existentă în mediul corpului diplomatic din București. Era o consecință a faptului că, preocupat de politica europeană și de Societatea Națiunilor, ministrul de externe Titulescu putea fi rar întâlnit, fiind des plecat în călătorii îndelungate și răspunsurile la notele diplomatice întârziiau cu lunile. Un alt factor care a influențat această imagine critică generală era faptul că Idman era ministru și la Varșovia, astfel că rapoartele sale oglindeau și atitudinea dușmănoasă a direcției politicii externe poloneze față de Titulescu.⁶⁾

X

Din cercetarea profundă a activității lui Titulescu reiese clar că unul din obiectivele sale de bază era păstrarea și asigurarea păcii generale. Întreaga sa activitate la Societatea Națiunilor, forumul cel mai adecvat lui Titulescu, viza acest lucru. La începutul

anilor '30, Titulescu susținea diferite planuri de dezarmare. De asemenea, el sprijinea propunerea lui Litvinov de a defini agresorul, ca un pas concret spre asigurarea păcii, cum am menționat și mai înainte. Ba el a intrat chiar în Reichstag pentru a vorbi în favoarea acordului Briand-Kellog, deși nu a considerat nici el însuși acest acord ca fiind destul de concret. Acordul menționat despre interzicerea războiului nu conținea nici o sancțiune împotriva acelor care l-ar încălca, iar acesta nici nu era în mod direct un produs al Societății Națiunilor.

Astfel, Titulescu a acționat ca "un ostaș al păcii", cum însuși prefera să se definească. Pe de altă parte, un observator din afară putea distinge ușor anumite trăsături caracteristice în politica de pace a lui Titulescu. Mai întâi, el a avut ca punct de plecare consecvent faptul că pacea trebuie păstrată în cadrul acordurilor existente. În această privință s-a apropiat de atitudinea tradițională franceză, potrivit căreia tratatele de pace trebuiau să fie aplicate în litera lor. Mai departe, Titulescu a subliniat chiar mai clar decât francezii integritatea teritorială, păstrarea aceluia statu-quo definit de tratatele de pace. Astfel, când a fost pregătit în 1924 un acord în Societatea Națiunilor referitor la reglementarea diferendelor internaționale, Titulescu a cerut ca acesta să nu aibă aplicare în probleme privind integritatea teritorială a statelor semnatare.

De asemenea, grija lui Titulescu pentru păstrarea păcii s-a orientat în special împotriva politicii statelor revizioniste. El nu putea concede în nici un chip cererea acestora de schimbare a granițelor teritoriale, sau privind alte restricții ale tratatelor de pace, fiindcă aceasta ar fi condus la o stare generală de insecuritate și, mai departe, la război. În anii '30 erau țări aflate public revizioniste: Germania și în parte Italia, dar și Ungaria și Bulgaria de la care România obținuse cea mai mare parte a teritoriilor cu populație românească. Deși majoritatea populației din teritoriile anexate era formată din români, condițiile lor de limbă și etnice erau, fapt obișnuit în estul Europei, atât de complicate că au venit alături de ei și minorități naționale de circa patru milioane. Acestea, care ărește ar fi voit să rămână alături de metropole, au format, în principiu, un element nesigur. Când Titulescu a luat poziție față de unele paragrafe privind apărarea minorităților naționale în tratatele de pace, el a explicat că România le-a acceptat sub rezerva ca marile puteri să garanteze în schimb integritatea teritorială a statelor semnatare

împotriva cererilor de schimbare a granițelor.

În acest fel, accentuarea puternică a păcii de către Titulescu avea clar și un sens național.

X

În afară de Societatea Națiunilor, diverse sisteme de securitate, regionale ori bilaterale, constituiau mijloacele cu care politica externă românească și, în primul rând, Titulescu au încercat să asigure și pacea în general și integritatea teritorială a României în special. Cel mai de seamă și mai permanent dintre aceste sisteme era alianța cu Franța care a luptat pentru același ideal. Acesta a plecat în primul rând din alianța încheiată între cele două țări în primul război mondial. Un acord de alianță formală a fost încheiat în 1916 și a continuat cu o colaborare bazată pe interese comune. După ce interesul și posibilitățile de asistență acordate de Franța au diminuat în urma acordului de la Lucarno din 1925, România a re consolidat relațiile sale cu Franța printr-un acord special de prietenie. Aceleași relații existaseră și cu Italia și au fost consolidate cu un acord de prietenie la câteva luni după acordul cu Franța. În relațiile cu aceste două țări s-a manifestat și afecțiunea dintre națiunile de origine latină, în stimă la Titulescu. Această afecțiune a contribuit, de asemenea, ca Titulescu să extindă relațiile diplomatice ale României cu țări din America Latină.

Un raport intim, fără acord, a fost menținut cu Anglia, a treia putere câștigătoare în primul război mondial. În această privință, sarcina lui Titulescu era importantă, cum am arătat și mai înainte. Anglia era însă mai problematică, pentru că din marile puteri occidentale ea era cea mai dispusă să înțeleagă problemele țărilor învinse și chiar unele pretenții de revizuire a granițelor.

Alianța cu țările vecine aflate în aceeași situație constituia o altă tendință importantă spre securitate colectivă și formal obligând mai mult. Aceste țări erau Cehoslovacia și Iugoslavia care moșteniseră la fel teritorii mari din Ungaria, când dubla monarhie s-a dezmembrat. Aceste țări aveau motive asemănătoare să se teamă de cererile de revizuire a granițelor de către Ungaria. Alianța cunoscută mai târziu sub numele de Mica Înțelegere a început ca o alianță de apărare între Cehoslovacia și Iugoslavia în 1920. Cercul s-a completat în anul următor când România a înche-

iat tratate corespunzătoare cu Cehoslovacia și Iugoslavia. Intenția frontului de alianțe era de a garanta noile granițe cu Ungaria ale statelor membre. Rolul lui Titulescu la dezvoltarea Micii Înțelegeri a constat în faptul că el a acceptat obiectivele acesteia și a considerat-o ca un mijloc important pentru garantarea integrității României. Odată cu deteriorarea situației internaționale la începutul anilor '30, Titulescu a acționat pentru o reorganizare a sistemului de alianțe. Un consiliu permanent a fost atunci creat pentru Mica Înțelegere (în 1933), sfera sa de activitate fiind extinsă și adunările generale de coordonare au avut loc mai frecvent. Anul următor, Titulescu a completat sistemul de securitate a României și în ceea ce privește Bulgaria. O Antantă Balcanică, grupând România, Iugoslavia, Grecia și Turcia, - pentru păstrarea statu-quo-ului în Peninsula Balcanică.

Din punctul de vedere finlandez, este deosebit de interesant anul care a precedat aderarea României la Mica Înțelegere. Alianța cu Cehoslovacia și Iugoslavia avea într-adevăr două rivale. Una era Confederația Statelor Dunărene, susținută de Franța pentru a izola și contrabalansa Germania. Aceasta vroia să propună, între altele, o colaborare între România și Ungaria, ceea ce, în situația din acel moment n-a dat rezultate. Mai semnificativă era perspectiva care s-a deschis prin alianța cu Polonia. Mica Înțelegere prezenta, din punctul de vedere român, lipsa că nu lua în considerare problemele de securitate la granița de est a României. Totuși relațiile românești cu Rusia Sovietică erau încordate din cauza Basarabiei. Acest teritoriu, locuit în majoritate de români, aderase la România în 1918, dar Rusia Sovietică nu a acceptat această uniune. Dimpotrivă, după 1920-1921 România era singura țară dintre vecinii din vest ai Rusiei Sovietice care n-a avut raporturi diplomatice cu Moscova.

În această problemă, Polonia părea un aliat firesc necesar. Și Polonia avea un conflict de aceeași natură, din pricina teritoriilor din estul țării, de aceea interese comune au condus la tratative între statele majore ale celor două țări deja în 1919. Contactele au continuat în primăvara lui 1920 și la începutul anului 1921 ele au ajuns la cunoscutul acord de apărare împotriva Rusiei Sovietice.⁷⁾ România nu era totuși unicul aliat al Poloniei în partea centrală a Europei de Est. Polonia avea relații apropiate și cu alianța regională de nord. Aceste tentative de colaborare dintre Polonia, Lituania, Letonia, Estonia și Finlanda sînt cunoscute sub denumirea generală de politica statelor de margine.

Conferințele statelor de margine începuseră din inițiativa țării mici baltice în septembrie 1919 și Finlanda a aderat la ele de vreme. Ministrul de externe finlandez, Rudolf Holsti, deschisese din august deja o orientare spre statele de margine, ca o alternativă a relațiilor scandinave și fiindcă raporturile din Scandinavia rămăneau încordate din pricina conflictelor de graniță și cele lingvistice, politica statelor de margine a devenit o orientare principală a politicii externe finlandeze în pragul anului 1920. Dar Holsti a văzut chiar mai departe. Când a dat instrucțiuni ministrului Finlandei la Roma el l-a îndemnat, la începutul lunii octombrie 1919, să întreprindă măsuri pentru deschiderea relațiilor cu România. După Holsti, și România făcea parte din statele așa-zise de margine ; și România, ca și Finlanda, avea aceleași interese de a ține sub observație Rusia Sovietică. În ajunul mării conferințe a statelor de margine de la Helsinki din ianuarie 1920, el a considerat necesar să fie extinsă politica statelor de margine și la România.⁸⁾

Guvernul român nu era însă interesat să lege soarta țării sale de aceea a țărilor mici baltice. Dar în ceea ce privea Finlanda, ea era interesată, căci aceasta reprezenta un aliat potențial.⁹⁾ Finlandezii luaseră parte la negocierile purtate la Varșovia în primăvara lui 1920 și la răsucrucea anilor '20-'21 polonezii sondau posibilitatea unei alianțe triple : româno-polono-finlandeze. După activarea negocierilor de alianță bilaterală între Polonia și Finlanda, un an mai târziu, guvernul polonez a propus ca bază de discuție acordul încheiat între Polonia și România.¹⁰⁾ Unicul rezultat concret a fost doar încheierea relațiilor diplomatice între Finlanda și România, la sfârșitul anului 1920.

Când Titulescu a ajuns să conducă politica externă a României, Finlanda se detașase deja de politica statelor de margine și se orienta spre Scandinavia prin intermediul Societății Națiunilor. În viziunea lui Titulescu, dimpotrivă, înțelegerea reciprocă cu Polonia a ocupat un loc important. Deoarece nu era posibil ca Polonia să fie integrată în același front de alianță cu Mica Înțelegere, alianța bilaterală de apărare dintre Polonia și România a fost înnoită în 1926, 1931 și 1936. Astfel aceasta a fost în vigoare până în 1941, adică a supraviețuit Miciei Înțelegeri.

Sistemele de alianță regională erau în primul rând expresia situației geopolitice a României. Dar aceasta a acționat și în funcție de valoarea pe care ea a avut-o în cadrul mișcărilor naționale din Europa. România și-a asumat acest rol de a sublinia egali-

tatea absolută a tuturor statelor - și a celor mici și a celor mijlocii - în politica internațională. Istoriografia finlandeză posedă o evidență grăitoare în privința aceasta. Când au fost studiate nașterea și stabilirea politicii de alianțe a Franței în Europa de Est după primul război mondial s-a constatat că dintre toate țările aliate cu Franța în Europa de Est România a ținut cont cu cea mai mare perseverență de interesele sale naționale. Polonia condusă de Pilsudski n-a ținut seamă în politica sa răsăriteană de dorințele și presiunile francezilor, dar s-a afiliat intereselor Franței în chestiuni economice. Si românii au reacționat când a fost necesar împotriva dorințelor politicii franceze, ei refuzând în special să cedeze resursa lor națională cea mai importantă, adică petrolul, de a fi supravegheată economic de Franța. Si aceasta, în ciuda faptului că francezii au exercitat o presiune puternică asupra românilor. După primul război mondial, economia proprie a Franței era dezechilibrată fundamental, aceasta ca o consecință a faptului că pierduse sprijinul avut din partea Statelor Unite și Angliei în perioada războiului și se prăbușiseră și planurile de colaborare ce intenționase să le încheie cu Germania. Franța a recurs în Europa de Est la un soi de imperialism pauper.¹¹⁾

Titulescu a gândit strălucit acel principiu de egalitate între națiuni. După el, din punctul de vedere al legii internaționale nu era posibil să se accepte nici o excepție, nici în teorie nici în practică, în ceea ce privește dreptul de egalitate completă între state, fără să se țină seamă de mărimea țărilor respective sau de resursele lor economice, politice și militare. În raporturile cu marile puteri, Titulescu discuta mereu ca un partener egal și a cerut pentru țara sa dreptul de a fi ascultat în toate chestiunile care o interesau. În special s-a opus tentativelor marilor puteri de a aborda, în Societatea Națiunilor și în organisme aferente, problemele doar între ele. Astfel, el a protestat împotriva discutării problemelor despăgubirilor de război și la Spa în 1920 și mai târziu privind planurile lui Dawes și Young, deoarece în această privință n-a fost ascultat și punctul de vedere al țărilor mici. La fel, Titulescu s-a opus puternic pactului așa-zis al celor patru mari puteri în 1933. Acest pact era un acord de cooperare între Franța, Anglia, Italia și Germania și putea fi interpretat ca un directorat al marilor puteri în Societatea Națiunilor. Titulescu a anunțat pe Mussolini că el s-a opus pactului fiindcă acesta limita securitatea României, diminuă dreptul de cuvânt al ei în Societatea Națiunilor și amenința să deschidă porțile pentru revizuirea

granițelor. Astrei Titulescu i-a replicat lui Mussolini că nu lup-
ta împotriva pactului ca un dușman al Romei, ci ca un moștenitor al
Romei. La fel el protesta vehement în audiența de la Ministerul de
Externe al Franței și striga că dacă și Franța renunță la sfânta sa
obligație de protecție a națiunilor mici, "ne vom descurca și fără
ea".

Din fericire pentru politica urmată de Titulescu, pactul celor
patru puteri nu s-a realizat, în urma refuzului Germaniei naționa-
liste de a adera la el.

X

Crearea unor raporturi normale cu Uniunea Sovietică, realizate de
Titulescu, este legată și ea de modificările contextului internați-
onal de la începutul deceniului al patrulea. Titulescu considera
lipsa relațiilor diplomatice între țările respective ca dăunătoare
și nu găsea în diferențele de ordin social o cauză pentru a conti-
nua ruptura cu Uniunea Sovietică. El a venit în întâmpinarea poli-
ticii bazate la Societatea Națiunilor pe personalitatea lui Litvi-
nov. Așa cum menționam și mai înainte, Titulescu a susținut propu-
nerea lui Litvinov pentru definirea agresorului. El chiar semnase
împreună cu reprezentantul Poloniei un protocol separat privind a-
plicarea acordului Briand-Kellog de interzicere a războiului între
Uniunea Sovietică și țările vecine din vest. Acest acord a fost sem-
nat în ciuda faptului că nu existau relații diplomatice între Uni-
unea Sovietică și România.

Deși Titulescu nu părea să aibă prejudecăți mari față de Uniunea
Sovietică, în atitudinea lui s-a văzut același principiu general
ca în relațiile cu orice națiune. Mai întâi s-a aliniat principiu-
lui integrității teritoriale a României. În relațiile cu Uniunea
Sovietică aceasta a însemnat ca Moscova să declare clar recunoaș-
terea apartenenței Basarabiei la România, înainte de a proceda cu
adevărat la crearea relațiilor bilaterale. Astfel, el a refuzat să
semneze din partea României acordurile generale de neagresiune din
1932 între Uniunea Sovietică și vecinele dela vest ale acesteia,
pentru că în aceste acorduri nu se lua poziție fermă în privința
granițelor. În această atitudine se poate vedea sublinierea inde-
pendenței României față de marile puteri. Această problemă nu a
privit Finlanda într-un mod tot atât de evident. Între Finlanda și
Rusia Sovietică existau relații diplomatice după tratatul de pace
din 1920. Deși au existat disensiuni privind Carelia de Est, recla-

mată de Finlanda, acestea s-au risipit în cea mai mare parte pînă
prin anii '30. De aceea, spre deosebire de România, Finlanda a sem-
nat un acord de neagresiune cu Rusia Sovietică.¹²⁾

Pe de altă parte, atitudinea rigidă inițial a lui Titulescu ame-
nința să conducă România la o izolare, mai ales după ce Franța și
Polonia încheiaseră acorduri de neagresiune cu Uniunea Sovietică.
În vara lui 1934, problema Basarabiei a avut o soluționare care a
dat satisfacție lui Titulescu. România a reluat raporturile diplo-
matice cu Uniunea Sovietică, iar în schimb Litvinov a redactat o
notă prin care Uniunea Sovietică accepta relațiile în cadrul gra-
nițelor existente.

În acest fel, obstacolul cel mai de seamă pentru Titulescu a fost
îndepărtat. Când Uniunea Sovietică a devenit un membru activ la So-
cietatea Națiunilor în locul Germaniei și aliatele României, Franța
și Cehoslovacia au discutat direct încheierea unui acord de alian-
ță cu Uniunea Sovietică, Titulescu a urmat aceeași cale. În vara
lui 1936, el și Litvinov au pregătit textul unui acord, potrivit
cărui România urma să permită trupelor sovietice să traverseze
teritoriul său pentru a ajuta Cehoslovacia. În schimb, Uniunea So-
vietică se angaja ca la încheierea conflictului să-și retragă tru-
pele la granița de pe Nistru. Uniunea Sovietică era pe cale să re-
cunoască în termeni clari granițele Basarabiei ca granițe ale Ro-
mâniei.

Ideia unui acord de alianță cu Uniunea Sovietică era atât de re-
voluționară încît ea a trezit o puternică opoziție în România. La
fel Polonia, aliata României s-a opus ferm și presiunea acesteia a
contribuit ca Titulescu să fie înlăturat în toamna lui 1936. Ul-
timi ani de viață Titulescu i-a petrecut într-un exil mai puțin vo-
luntar, în Franța și a murit la Cannes în martie 1941.

X

În sfârșit, privind cariera omului de stat Nicolae Titulescu tre-
buie să constatăm că el a fost un om politic tipic în a reprezenta
țările noi sau renăscute din Europa de Est la Societatea Națiunilor.
El era un cetățean al lumii de concepții liberale, detașat de cer-
curile de îngustă orientare din țara sa și a adus mari servicii pa-
triei sale, dar nu s-a mai adaptat la condițiile intervenite și nu
a fost pe deplin înțeles în țara sa.

Si Finlanda a avut un om politic de acest tip, ministru de exter-
ne în multe cabinete și delegat la Societatea Națiunilor - Rudolf

Holsti.¹³⁾ Carierele lui Titulescu și Holsti prezintă trăsături asemănătoare. Mai întâi că amândoi erau de aceeași vîrstă - Holsti cu șase luni doar mai mare. Amândoi erau savanți : Titulescu - jurist, Holsti sociolog. Amândoi studiaseră în occident : Titulescu în Franța, Holsti în Anglia. La amândoi orientarea politicii externe era în spiritul Antantei, Holsti fiind un liberal deja de la începutul activității sale politice. Titulescu și Holsti au reprezentat amândoi țările lor la Conferința de Pace de la Paris. Si Holsti, ca ministru de externe între anii 1919-1922, a condus Finlanda spre o alianță cu statele de margine, căutînd alianța regională cea mai apropiată în zona dintre Germania și Rusia Sovietică. Holsti, ca și Titulescu, a fost reprezentant permanent la Societatea Națiunilor, cariera sa continuînd însă mai mult - pînă la desființarea Societății în 1940. Ca și Titulescu, Holsti a reprezentat țara sa în mai multe țări : la Tallin, Riga și Berna. Ca miniștri de externe, amândoi au încercat în anii '30 să îmbunătățească raporturile țărilor lor cu Uniunea Sovietică : Titulescu în maniera descrisă mai sus, Holsti făcînd în acest scop o vizită la Moscova. Amândoi au trezit opoziția radicalilor de dreapta împotriva lor. Si Titulescu ca și Holsti erau prin anii '30 în atenția specială a Germaniei. În ultimă instanță, Holsti a fost obligat să demisioneze, sub presiunea Germaniei, în 1938. După încheierea carierei lor de oameni de stat, nici unul nici celălalt nu au mai rămas în patria lor. Cum am văzut mai sus, Titulescu s-a stabilit în Franța, iar Holsti a plecat în Statele Unite ca profesor de sociologie la universitatea din Stanford. Holsti s-a stins din viață în 1945, la patru ani după Titulescu.

Note

- +) Versiune parțial refăcută și însoțită de note a conferinței ținute la Helsinki la 11.10. 1982, la sărbătorirea centenarului Titulescu, organizată de Asociația Suomi-Romania, Ambasada R.S. România din Helsinki și Societatea Paasikivi.
- 1) Kari Selen, Genevestä Tukholmaan. Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1931-1936. Forssa 1974, p. 82.
- 2. Titulescu. Notre contemporain. Collection Écrits politiques. Ed. par Valentin Lipatti, George Potra, Constantin I. Turcu. Paris 1982 ; Ivan Mikhalovich Maisky, A Most Talented Diplomat. Romanian Review 1/1982 ; Savel Radulescu, A Clear View of the Future, ibid ; Petre Bărbulescu, Working within the League of Nations, ibid ; Nicolae Iordache, Commitment to Europe, ibid ; Nicolae Iordache, La Petite Entente et l'Europe. Genève 1977 ; Mircea Mușat - Ion Ardeleanu, La vie politique en Roumanie 1918-1921. Bibliotheca Historica Romaniae. Monographies XIX. Bucu-

rești 1978.; Vasile Netea, He Served His Country. Romanian Review 1/1982.; Vasile Netea, Nicolae Titulescu. Bucarest 1982.; Constantin I. Turcu, A Promoter of the Expansion of Romania's Foreign Relations. Romanian Review 1/1982.; Al. Duiliu Zamfirescu, Unwavering Love for His Country, ibid.; Geneviève Tabouis, An Amazing Man, ibid.; Jacques de Launay, Titulescu et l'Europe s.l. 1976.

- 3) Cf. Kalervo Hovi, Romanian itsenäisyyden ja kansallisen yhteisyyden synty. Faravid 3. Oulu 1979.; Kalervo Hovi, Euroopan pienten valtioiden itsenäistyminen. Jyväskylän yliopiston historian laitoksen Suomen historian julkaisuja 8. Jyväskylä 1981.
- 4) Paralelismul situației dintre Finlanda și România în al doilea război mondial este tratat în Finlanda de: Ohto Manninen. Suur-Suomen ääriiviivat. Kysymys tulevaisuudesta ja turvallisuudesta Suomen Saksan-politiikassa 1941. Helsinki 1980 pp. 213-218.
- 5) Kari Selen, op.cit. p. 82.
- 6) Idman Varsovasta Ulkoministeriölle 30.10.1936, Suomen Ulkoministeriön Arkisto (SUMA), 7 E Romania 1931-1939. (Idman, ministrul de la Varșovia, către Ministerul de Externe al Finlandei..., în Arhiva Min. de Externe al Finlandei...)
- 7) Acordul polono-român 3.3.1921, Arhivele de Stat (Vationarkisto) Fondul J.H.Vennola, 45. Vezi și : Henryk Buchnac, Początki sojuszu polsko-rumuńskiego i przebieg rokowań o konwencję wojskowa w latach 1919-1921. Dzieje Najnowsze 3/1973.
- 8) Instrucțiunile date de Holsti reprezentantului Finlandei la Roma la 8.10 1919, în Arhivele de Stat, Fondul Rudolf Holsti 36 ; Memoriul lui Holsti din 7-8.01.1920, idem, Fond 29 ; vezi și K. Hovi, Die Randstaatenkonferenzen 1919 bis 1927. Festschrift für Hellmuth Weiss zum 80. Geburtstag. Marburg/Lahn 1980.; K. Hovi, Polnisch-finnische Interessensphären im Baltikum. Zur Neubewertung der Randstaatenpolitik in den Jahren 1919-1920. Jahrbücher für Geschichte Osteuropas 1/1981.
- 9) Despre atitudinea guvernului român vezi : Discuția însărcinatăului cu afaceri al Finlandei în România cu generalul Averescu la 18.08.1920, cu Tache Ionescu la 10.11.1920 și cu red.-șef al ziarului "La Roumanie" la 8.02.1921 : Tanner către Ministerul de Externe (coresp. primită) 13.09.1920, 12.11.1920 și 26.02.1921. În Arh. Min.Ext., 12 L Romania 1920-1921.
- 10. Chiar de aceea textul acordului polono-român se află printre documentele primului-ministru : "Accord polono-roumain", 3.03.1921. În Arhivele de Stat, Fondul J.H.Vennola 45 ; vezi și K. Hovi, 1980, pp. 100-101.
- 11) Kalervo Hovi, Cordon Sanitaire or Barrière de l'Est? The Emergence of the New French Eastern European Alliance Policy 1917-1919. Annales Universitatis Turkuensis B 135. Vammala 1975 pp. 75-78, 111-112, 176-180.; Kalervo Hovi, Alliance de revers. Ranskan liittopolitiikan vakiintuminen Itä-Euroopassa 1919-1921 (manuscrisul va fi publicat în engleză în "Annales Universitatis Turkuensis B") pp. 131-136, 178-179 și passim.
- 12) Mai exact, vezi : Keijo Korhonen, Naapurit vastoin tahtoon. Suomi neuvostodiplomatiassa Tartosta talvisotaan I. 1920-1932. Helsinki 1966 pp. 232-242.
- 13) Despre Rudolf Holsti nu există o bibliografie integrală nici științifică nici populară. Lucrarea riului său, Kalevi J. Holsti, prezentată inițial ca o teză în Statele Unite și publicată în

Finlanda sub titlul : "Suomen ulkopoliittikka suuntaansa etsimässä vuosina 1918-1922. Rudolf Holstin osuus". Helsinki 1963.

Traducere din limba finlandeză
de Lauri Lindgren și Ion Stăvăruș

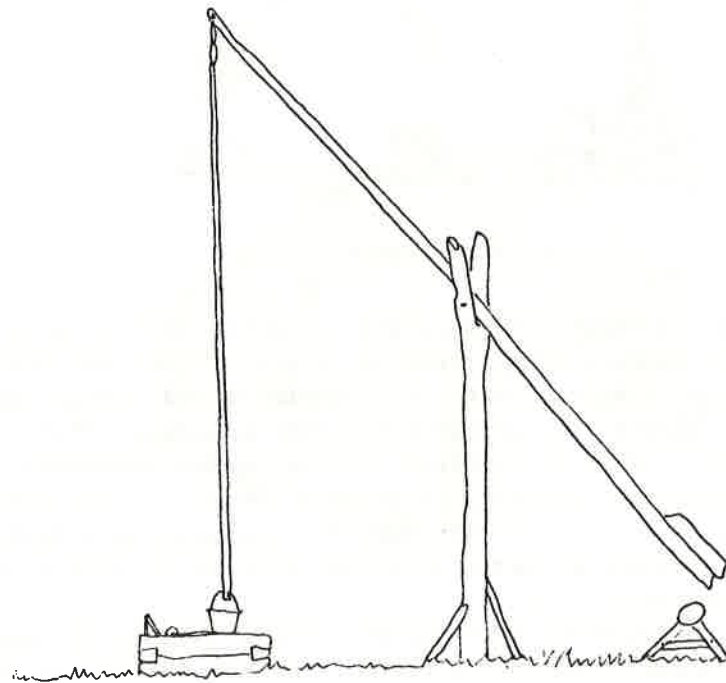

IMPRUMUTURI SAU CREAȚIE INDEPENDENTĂ ?

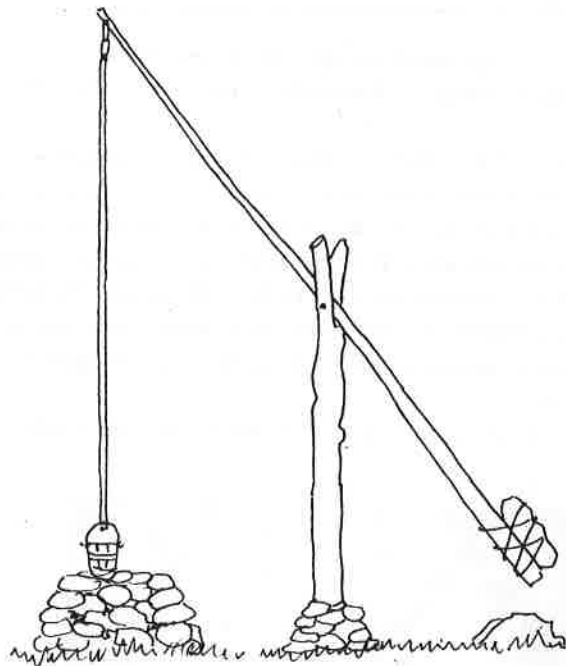
cercetător Alfred Kolehmainen
Administrația Muzeelor Statului - Helsinki

În special în ceea ce privește treburile sale obișnuite, omul s-a găsit în fața unor probleme similare, fie că el s-a aflat în Africa, Asia, America, Europa sau aiurea și, fără a ști unul de altul, oamenii au ajuns în soluționarea problemelor la rezultate asemănătoare. Nici Finlanda sau România nu constituie excepții în această privință. Deși distanța între aceste două țări este considerabilă, există unele soluționări asemănătoare la amândouă, desigur însă că cu unele mici diferențe.

Peisajul unui sat tradițional din Finlanda sau din România cuprin-

1. Puț din Finlanda

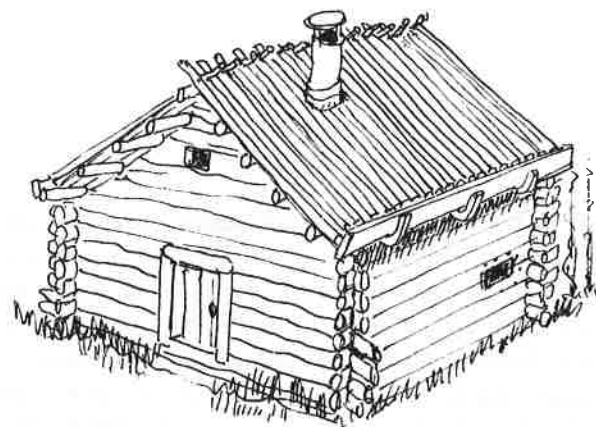
2. Puț din România

de o apariție comună : aceea a unei cumpene de fântină înălțându-se în văzduh. Așadar, metoda primitivă de a scoate apa este aceeași în aceste țări, dar în construcția fântinilor există, totuși, mici deosebiri. În Finlanda, țară prin excelență a lemnului, fântina este căptușită în adânc cu trunchiuri de lemn. Partea superioară a fântinii, cu ghizdurile, este, de asemenea, făcută tot din trunchiuri. În România, acolo unde a fost lipsă de lemn, puțul este căptușit cu piatră, iar uneori și partea superioară este tot din piatră (a se vedea ilustrațiile 1 și 2).

Dacă ne menținem cu observațiile în câmpul locuințelor, putem compara unele case primitive de locuit, de pildă. Deși într-o casă finlandeză din secolul al XVIII-lea, dintre acelea fără horn pentru evacuarea fumului (și fără tavan), vatra se găsea de o latură sau de alta a ușii, la un tip de casă și mai veche vatra se afla în mijlocul încăperii, ca și într-un bordei de la munte din România. Dife-

rența cea mai vizibilă la asemenea construcții se observă totuși în forma acoperișului: la o veche casă finlandeză fără horn acoperișul este din două polăți acoperite cu bucăți de coajă de mesteacăn, prinse cu lați, iar la o construcție similară românească acoperișul este din patru polăți și materialul de învelit este din paie, trestie sau șindrilă. Aceste deosebiri de detaliu confirmă diferențe între culturi (a se vedea ilustrațiile 3 și 4).

Este interesant de a constata și existența cuptorului construit afară în unele sate din Finlanda, ca și din România. Construcția acestui tip de cuptoare este însă diferită, în Finlanda cuptorul fi-

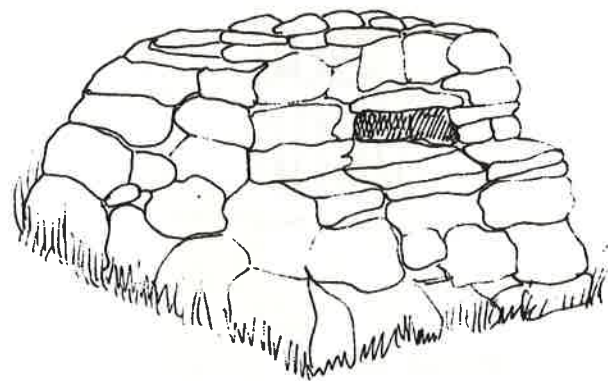
3. Colibă finlandeză din sec. al XVIII-lea

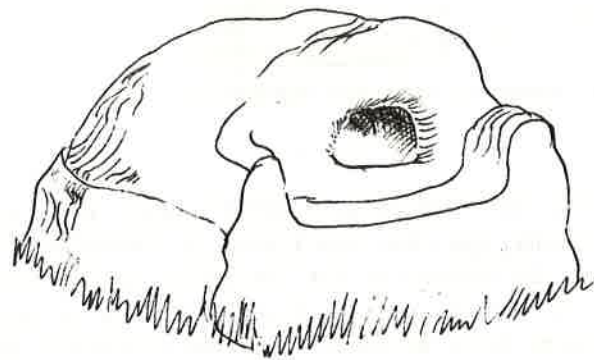
4. Colibă românească din sec. al XVIII-lea

ind făcut din piatră sau din cărămidă, pe când cel din România este de obicei din lut, ceea ce îi permite o formă rotundă și linii mai plastice. În Finlanda zilelor noastre găsim foarte rar tipul de cuptor durat afară, dar în România, în zona de câmpie mai ales, acesta este încă frecvent folosit, cum l-am văzut, de pildă, în sate din Delta Dunării (a se vedea ilustrațiile 5 și 6).

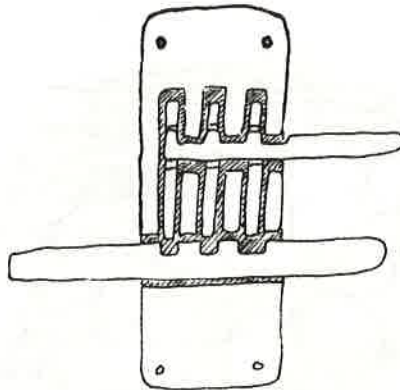
Examinând cu atenție științifică problemele din domeniul vieții gospodărești se pot releva și alte aspecte interesante. Astfel, de exemplu, zăvoarele din lemn constituie un sector grăitor al culturii obiectelor. Finlanda reprezintă în nord zona terminală a zăvoarelor cu cutie de lemn și mecanism din lemn, iar România este extremitatea sudică unde întâlnim acest tip de zăvoare. În prezent, în Finlanda aceste zăvoare nu mai sînt folosite, pe când în România ele mai pot fi întâlnite. După un examen mai atent se poate constata

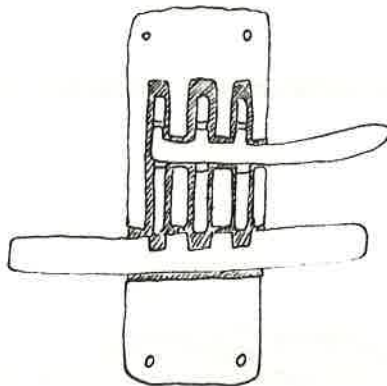
5. Cuptor exterior din Finlanda

6. Cuptor exterior din România (Delta Dunării)

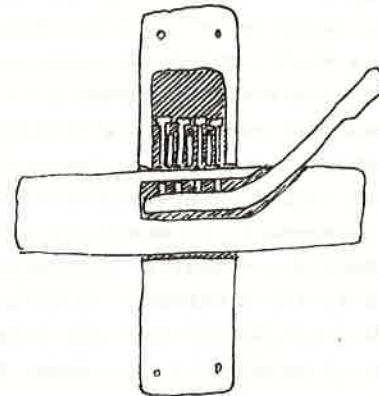
7. Zăvor de lemn din Finlanda

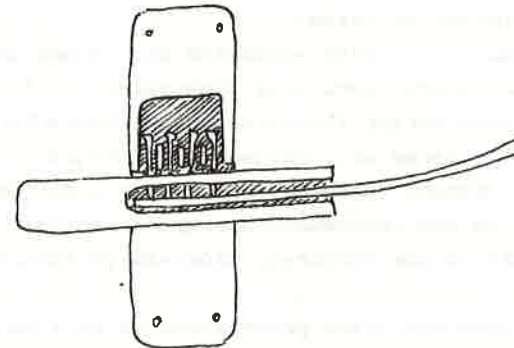
8. Zăvor de lemn din Ungaria

că zăvoarele din lemn din România au o dublă origine și direcțiile acestor surse se îmbină, sau, mai exact spus, se întâlnesc în zonele de munte. Așadar, în România se pot identifica zăvoare de origine egipteană sau fino-ugrică. În plus, este interesant de constatat asemănarea care există între zăvoarele din lemn finlandeze și cele lucrate și răscolite de maghiari care locuiesc în România. Până acum, din cauza unor cercetări incomplete, zăvoarele din lemn întâlnite în România erau considerate numai de origine egipteană (a se vedea ilustrațiile 7, 8, 9 și 10). Diferența cea mai notabilă între un

zăvor fino-ugric și unul egiptean constă în faptul că unul - cel fino-ugric - are nevoie de două brațe pentru a deschide, fiind plasat în afara ușii, iar cel de origine egipteană se poate deschide cu un braț și este plasat pe partea interioară a ușii.^{x)}

9. Zăvor de lemn din Egipt

10. Zăvor de lemn din România

x) Este o concluzie la care am ajuns în urma unei cercetări mai recente asupra acestui tip de zăvoare.

Intre oglinzi paralele...

"Kanteletar" și lirica populară românească
~~*****~~

Dacă epica populară înscrie printre trăsăturile-i proprii și pe aceea că relatările sale prezintă un grad mare de concret și individual, cu delimitări mai pregnante atât în timp cât și în spațiu, lirica folclorică, în schimb, cunoaște un unghi mai deschis spre generalitate, raportându-se la stări, trăiri și sentimente ce întrunesc trăsături comune unei colectivități uneori atât de întinse încât unele se pot identifica drept expresii ale întregii specii umane în manifestarea ei existențială. Creația populară finlandeză nu face excepție de la această regulă. "Kalevala" epică este inconfundabil finlandeză, legată inseparabil de mitologia locului și traducând o anume dimensiune istorică a evoluției colectivității umane de pe meleagurile Suomi. Sora lirică a celebrei epopei, denumită sugestiv "Kanteletar", are însă o deschidere mult mai largă, apropiindu-se, prin gama de atitudini și sentimente exprimate, de melosul general. Acest fapt ne-a îndemnat să căutăm a identifica asemănări între cîntecele din "Kanteletar" și bogata lirică populară românească, ilustrate concludent de texte.

Culegerea "Kanteletar" a fost alcătuită de același pasionat cercetător Elias Lönnrot, descoperitorul "Kalevalei" și în același timp cu aceasta. Publicarea cărții lirice s-a făcut prima dată la Helsinki în anii 1840-1841. Facem aici convenita observație că cea dintâi amplă acțiune de a întruni tezaurul folcloric s-a desfășurat în cultura finlandeză și în cea românească aproape în același timp istoric, Lönnrot și Alecsandri fiind inspirați pionieri pe paralele geografice diferite.

Înainte de a aborda subiectul propriu-zis ce ni l-am propus, am dori să mai facem unele precizări în legătură cu "Kanteletar". Mai întâi - numele culegerii : acesta vine de la un străvechi instrument muzical, kantele, foarte popular, pe care legenda îl atribuie inventivității demiurgice a eroului-zeu Väinämöinen, spiritul "Kalevalei", care l-ar fi meșterit din scheletul unei știuci fantastice. Executat apoi din lemn sunător și înzestrat cu coarde, kantele servea la acompanierea cîntecelor ; "Kanteletar" ar putea fi tradus cu "duiosul kantele" și sugerează (prin sufixul -tar) un melos feminin. În al doilea rînd este util să informăm cititorul neavizat despre structu-

ra culegerii. Lönnrot a alcătuit-o din trei "cărți", grupînd cîntecele după anume criterii : prima cuprinde cîntece dedicate unor momente cruciale ale existenței (nașterea, căsătoria, moartea, destimul) ; în a doua carte a așezat melosul care dă expresie sentimentelor categoriilor umane după vîrstă și sex (cîntecele copiilor, ale fetelor, flăcăilor, nevestelor, bărbaților) ; a treia întrunește invocări ale cîntecului, starea însăși de cîntec. La urma culegerii Lönnrot a venit apoi cu o addenda în care a rînduit cîteva balade înrudite cu cîntecul de expresie lirică. Ultima precizare pe care o mai facem privește formula prozodică a cărții și anume că aceasta este, ca și la "Kalevala", unică și fixă : versuri octosilabice în cadență de ritm trohaic, fără rimă (doar întîmplătoare) însă cu armonii interioare și o anume muzicalitate fonică - efect al fenomenului frecvent de aliterație și asonanță.

Diversitatea tematică a culegerii "Kanteletar" este atât de mare încît nu-i scapă nici un aspect al vieții complexe a omului, nici o vibrație a sufletului și spiritului acestuia în raport cu natura micro și macrocosmică, ori ca ecou al unor mitologii suprapuse. Tonalitățile de registru sînt nelimitate : de la candoare și bucurie la ispita păcatului și adîncă tristețe.

Multe din cîntecele aflate în "Kanteletar" se apropie prin ceea ce și cum exprimă de cîntecul de lume și doina din Carpați, fără însă acele formule stereotipe (de tipul "foaie verde"), dar cultivînd frecvent refrenul. Aproximarea în multe privințe dintre creațiile populare lirice finlandeze și românești își are, credem, sursa cea mai de seamă în faptul că cele două popoare care le cultivă au dus o existență asemănătoare, cu aproape aceleași forme de viață patriarhală în mijlocul naturii și fenomenelor ei, de-a lungul unei lungi perioade istorice. Acest fapt a decis ca o serie de factori biologici și psihici, etici etc. să imprime o anume spiritualitate și să întretină o anume mitologie generală. Referitor la acest aspect, un competent etnograf și folclorist român (Al. Tzigara-Samurcaș) observa cu pertinentță cîndva : " Era fatal ca literatura populară finlandeză să amintească pe cea a țaranilor noștri, trăind izolați în văi și pe înălțimi la fel de romantice, surse ale unei poezii de o bogată inspirație."¹⁾

Spre a reliefa mai pregnant cîteva dintre aceste apropieri am ales formula cunoscută a "oglinzilor paralele", servindu-ne cît mai mult de texte-argumente.²⁾ Vom începe cu cîntecele de leagăn.

Ca și cele românești, cîntecele finlandeze pe această temă se ba-

zează, structural vorbind, în genere pe trei momente (fără o ordine rigidă și nu mereu toate obligatorii) : acela al "dulcelui alint" matern, bogat în epitete și comparații gingașe ("floare", "odor", "pușor" etc.), al evocării unei "lumi fantastice", ca spațiu al somnului și cel al urărilor de viitor în care se proiectează dorința mamei de a-și ferici odrasla. Cîntecul începe de obicei cu formule izbitoare de asemănătoare :

"Nani pui, nani copile, ("Tuuti lasta, tuuti pientä,
nani, dormi copile-n pace!" tuuti lasta nukkumahan!")

(K.II, 174)

"Nani, nani copilaș,
Dragul mamei fecioraș!" (V.A., I, 442)

Mama finlandeză continuă cu o splendidă invocație către somn, pentru ca acesta să-i poarte copilul într-o feerică lume de basm :

" Cînt culcîndu-mi copilașul
în a somnului sănioară.
Vino, somnule, și fură-l, (...)
du copilul drăgălaș,
poartă, tu, scumpa-mi comoară
sus, pe muntele de-argint,
'n vîrful muntelui de de aur, (...)
unde viers dau cuci de aur
și cînt' păsări de argint."

(idem)

Măicuța româncă urmează cu vorbe de-alint și fericită urare :

" Nani, nani, puiul meu,
Ferici-te-ar dumnezeu!
Să fii oacheș și frumos,
Ca un soare luminos,
Fetele să te-ndrăgească,
Flori în calea ta să crească!"

(idem)

Amîndouă mamele își leagă fecioarele cu gîndul la viitorul lor frumos. Finlandeza și-o dorește în belșug și bogăție materială, ca o fată de crai :

" Leagă draga mea fetiță,
vroi s-adorm odoru-mi dulce,
cu mînuțe dolofoane,-
pui gingaș adoarme mama.
Și-o veni ca să mi-o poarte
' o caleașcă de crăiasă (...)

Și-or veni în calea dragei,
pentru fata mea frumoasă,
gologani cu larmă mare,
mulți bănuți gonind de-a dura,

băncuțe țopăitoare
și coroane lucitoare"

(K.II, 195)

Românca își vede prunca o Frumoasa-frumoaselor, Cosînzeană între flori și aștri :

" Nani, nani, copiliță,
Draga mamei garofiță,
Că mama te-a legăna
Și pe față te-a spăla
Cu apă de la izvoare,
Ca să fii ruptă din soare.
Nani, nani, drăculiță,
Crește-ai ca o garofiță,
Să fii naltă, trestioară,
Albă ca o lăcrimioară,
Blîndă ca o turturea,
Și frumoasă ca o stea."

(V.A., II, 442-443)

Credința în noroc, în șansă, spre a-și îndulci soarta vitregă îl face pe omul sârman să dorească o răfuială cu norocul, pentru a-i da o lecție răului și leneșului. Compuneri pline de umor amar realizează pe această temă și cîntărețul din Suomi și cel de la Dunăre :

" La alții norocu-i harnic,
spiridușu-duce banii;
norocul meu lîncezește,
spiridușul meu tot cascade
sub cotlon de stînci, sub cetini,
în mînuși și cu căciulă.
De-ar fi să cumperi norocul,
fericirea-n drum s-o afli,
eu noroc mai bun mi-aș lua,
iar pe ăsta, păgubosul,
cu fața la zid l-aș pune,
l-aș lega de stîlpul sobii,
zdravăn l-aș croi c-o joardă,
l-aș șfichiui cu biciușca,
și-apoi tot cu apă rece
îmbăia-r-aș nenorocul."

(K., I, 28)

" Frunzuliță mărăcine,
Eu, un voinicel ca mine,
N-avusei parte pe lume.
Vai, noroace, de te-aș prinde,
Ca p-un cîine te-aș întinde,
Că la toți le-ai dat noroc,
Pe mine mă arzi în foc."

(G.D.T., 326)

Sentimentul înstrăinării, oful vieții printre străini, dorul după cei dragi rămași acasă sînt evocate în cîntece pline de tristețe,

de o uluitoare asemănare, înginate târâgânat de anonimii cîntăreți pe meleaguri atît de depărtate unele de altele. Iată glăsuirea unui răscolitor cîntec din "Kanteletar", întitulat "O, căminul meu de aur":

" De in cămașa să fie,
caldă-i de-a cusut-o maica;
rece-i haina chiar de lînă,
de-i făcută de-o străină.(...)
Pîinea-i bună cea de-acasă,
chiar de are-n ea tărîțe;
amară-i pîinea străină,
chiar cu unt de-i toată unsă.(...)
O, căminul meu de aur,
trai ferice de la tata!
Pîine de n-aveam destulă,
somm aveam cu-ndestulare.
De-ațipeam - nici o dojană,
și-adormeam în vorbe bune."

(K.,I,75)

Iată și un cîntec popular românesc, întitulat semnificativ "Înstrăinatul":

" Foicică de sulfină,
Trecui în țară străină.
Cercai pînea de e bună
Și luai o dată-n gură:
Pînea mi se pare tină.
Fie pînea cît de bună,
Daca-s în țară străină,
Fără tată, fără mumă,
Tot se face clișă-n gură.
Fie pînea cît de rea,
Daca sînt în țara mea,
Cu taica
Și cu maica,
E mai dulce ca mierea."

(G.D.T.,333)

Nora, plecată din casa părintească ocrotitoare, își tînguie pretutindeni la fel aleanul. Un cîntec din Suomi zice :

" Acasă eram o floare,
bucuria tatei, mare.
El mă striga:"raza lunii",
mama-mi zicea -"zori de ziuă",
sora mă numea:"lostrită",
fratele -"săgeata undei".
Dar plecai în altă casă,
dincolo de cîmp, departe.
Socru-mi strigă:"nei, tîrlie!",
soacra,-"ciutură" mă chiamă..."

(K.,II,157)

Intr-un cîntec de pe la noi, nora își amintește cu nostalgie :

" Bine mai trăiam,surată,
Cînd eram la mama fată.

De munceam,de nu munceam,
Maichii tot dragă-i eram:
Pîine coaptă că mîncam,
Pîine mare
De secare,
Mi-era fața ca o floare.
Foicică de susai,
Dar de cînd mă măritai,
Grija casei că luai..."

(G.D.T.,319)

Și-n alt cîntec din Suomi :

" Fata mare,după nuntă,
știți voi dorul ce-o frămîntă:
să rămînă-n casa tatei,
să nu-și lase muma dragă.
Căci fata-i acas' la tata
ca-n castel mîndra regină;
la bărbat acasă, nora
e ca roaba în Rusia."

(K.,II,155)

Iar în alt cîntec de la noi ("Cîntecul mireșii") sentimentul exprimat de juna nevestă e același :

" Cînd eram la părinți una,
Precum e în ceriuri luna,
Nici o grijă nu aveam (...)
După ce m-am măritat,
Grijile m-o-ncongiurat,(...)
Decît aș fi măritată,
Rămîneam mai bine fată,
Lîngă mamă, lîngă tată."

(V.A.,I,441)

Stingheri, iubitul sau iubita suferă, se zbuciumă ofiliți de dor pustiitor. Martoră singură în suferință le este natura, confidentă și alinătoare. Gîndul fiecăruia sau fiecăreia rămîne statornic la cea sau cel de departe :

" ... Și dac-aș cînta,sărmana,
viers de viers legînd întruna,
făcînd să răsune valea
și colina-n glas cu cucul,
fredonînd pe lîngă mlaștini,
îngînfînd brazii din codru,-
în zadar mi-aș răci gura,
geaba aș grăi cuvinte:
glasu-mi la cel drag n-ajunge,
șoapta-mi n-aude iubitul.
Numai brazii, ei m-ascultă,
pinii mi-nțeleg aleanul..."

(K.,II,41)

Duiosul nostru Anton Pann însemna în "Spitalul amorului" acest cîntec de alean :

" Drum la deal și drum la vale:
 Imi fac vacul tot pe cale,
 N-am în lume sărbătoare.(...)

Ostenit mereu de ducă,
 Noaptea-n codru mă apucă:
 Copacilor sînt nălucă,
 Ochi nu mi se mai usucă.
 Unde merg, în orice parte,
 De iubit eu nu am parte:
 Dragostele-mi sînt deșarte,
 Că mîndra mea e departe."

(apud G.D.T.,325-326)

Inălțătorea iubire face ca chipul celui drag să fie păstrat în minte mereu ca o icoană neasemuit de frumoasă, întruchipînd perfecțiunea umană. Fericirea de a o recîștiga, de a regăsi-o este inegalabilă. Cîntecul finlandez din care am citat mai înainte continuă cu această emoționantă evocare :

" Că-i e gura unt cu-arome,
 buzele-i sînt numai miere,
 barba-i e ca de mătasă,
 gîtul - pînză de in moale;
 ochii lui - culcuș de soare,
 fruntea lui - ape cu lună,
 pe grumaji coboară stele,
 Ūrsa-Mare - pe-ai lui umeri.
 Mersul lui e de om falnic,
 pasul lui nu-l are altul;
 ce n-aș da să-l văd aice..."

(K.,II,41)

Acestui cîntec din Suomi i-ar sta bine pereche un fragment din suava "Fata ardeleană":

" Ea-i năltuță,mlădioară,
 Ca o verde trestioară,
 Și-i frumoasă, vorbitoare,
 Și de suflet iubitoare.
 Cînd văd sînu-i rotunjor,
 Mă agiunge foc de dor;
 Cînd văd păru-i de mătasă,
 Cumplit dorul mă apasă;
 Cînd văd fața-i rumioară,
 Dorul aprig mă omoară.
 Și cînd trece și zîmbește,
 Cîmpu-n față-i înflorește..."

(V.A.,I,355)

Pierderea ființei iubite, răpirea ei de cruda moarte iscă răscolitoare elegii, șoptite în clipe de dureroasă singurătate :

" Serile sînt lungi și triste,
 diminețile - obidă,

noapțile le sînt asemeni -
 prea amarnic trece timpul.
 Seara n-o doresc să vie,
 nu duc dorul dimineții,
 orice timp mă lasă rece;
 o, un dor cumplit mă-ncearcă
 de acel ce-mi fu iubitul,
 dragul cu sprîncene negre.
 Dar iubitul nu mai vine,
 nu-i mai văd pieptul lui falnic,
 pașii nu-i aud la poartă (...)

Cel iubit mi-l luă pămîntul,
 putrezește în țărîină,
 dragul meu e sub nisipuri
 și sub moarte buruiene."

(K.,II,53)

Soră bună-n suferință, mărturisindu-se aidoma, este stinghera fată de la Dunăre :

" Ah! amar și vai de viață!
 Nici o dragă dimineată
 Să nu vărs lacrimi pe față;
 Nici o dragă de cu seară
 Lumea să nu-mi fie-amară!(...)

Ci tot plîng, jelesc mereu
 La mormînt, la soțul meu.
 Pe mormîntu-i iarba crește,
 În mormînt el putrezește,
 Inima mi se topește! "

(V.A.,I,409)

Am mai remarca, în sfîrșit, mari similitudini într-un motiv baladesc - și anume acela al ademenirii fetei frumoase, părăsite apoi de iubitul viclean, asupra căruia proferă blestemul, invocînd natura și zeii să o răzbune. În "Kanteletar" o deplină ilustrare o aflăm în "Fata din Turku", baladă foarte populară pe care o cîntă în cor fetele la Inălțtare. Iată cîteva fragmente semnificative :

" Annikki, fata din Turku,
 stă pe colnic lîngă țărături,
 cu ochii spre largul mării,
 înspre miazăzi cu fața,
 cînd zărește o corabie:
 "Negustor străin e-ntrînsa
 Negustoru' trage-aproape
 și-o îmbie din corabie:
 "Vin-aici, fată-copilă!"
 "Ba eu n-oi veni la tine,
 nici la alții, măi străine,
 fără învoirea maicii (...)

Negustoru-atunci grăiește
 din corabie, cu dulceață:
 "Vino, fată, nu-ți fă grijă,

eu te-oi ocroti de rele,
vino-n brațele-mi ce-așteaptă
să-mi fii soată-n bogăție,
puicuță negustoreasă!"
Și s-a dus fata din Turku,
Annikki, cu negustorul. (...)

Pfîdea vara, negustorul.-
Cînd a presimțit că vine,
și-a cărat pe țarm avutul,
zvîrlind totul în corabie;
sprinten a sărit la visle
și-a urnit corabia-ndată,
părăsind pe țarm sârmana,
sus pe lespezi, roșcovana
o lăsa să plîngă-amarnic,
o uita pe-a lui frumoasă.
Ba-l striga pe mal, sârmana,
sus, pe lespezi, roșcovana
se bocea cu jale mare
și ruga pe Cel-Puternic:
"Ukko, tu, stăpîn a toate!
Adu-un nor din miazănoapte,
dă furtunii forța oarbă,
naltă valul de piere,
să lovească ticălosul,
p-ăst nebun să mi-l deoare!"

(K.,III,13)

Atît atitudinea cît și "jocul" le întîlnim adoma în numeroase cîntece populare românești. Astfel în "Fata de birău" din Transilvania:

"- Fată de birău!
Fă pe dorul meu.
- Ba, bădiță, ba,
Nu te-oi asculta,
Că mă-i înșăla
Și nu m-ei lua.
- Giur pe mîndrul soare
Ce sfîrșit nu are!
Că eu vreu să-mi fii
Mamă la copii.

Fata-l asculta
Și mi-l săruta;
Iar a doua zi,
Cînd ea se trezi,
Prinsă-a lacrima
Și a blăstema..."

(V.A.,I,135-136)

sau în balada " Blăstemul ", cunoscută în numeroase variante :

" Pe cel deal, pe cel colnic
Trece-o pruncă ș-un voinic,
Voinicelul hăulînd
Și pe murgul netezînd,
Iar pruncuța suspînînd

Și din guriță zicînd: (...)

- Nu ți-e milă și păcat!
De la părinți m-ai luat
Și-n răi codri m-ai băgat!
Dare-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gîndul meu!
Să te duci, bădiță, duci
Pîn-fi pica rob la turci,
Cu picioarele-n butuci
Și cu minile-n cătuși!
Să te-agiungă dorul meu
Unde-a fi drumul mai greu!
Să te bată jalea mea
Unde-a fi calea mai grea!
Murgul să se poticnească
In creștet să te trîntească,
Mîna dreaptă să-ți sclintească,
Mîna stîngă
Să ți-o frîngă..."

(V.A.,I,114-115)

Investigația, pe tema propusă, ar putea continua încă mult și cu bune rezultate. Cele cîteva exemple la care ne-am oprit în demonstrație credem că au darul de a convinge pe oricine despre existența unui adevăr incontestabil : "duiosul kantele" din Suomi și "melodiosul fluier" din Carpați comunică prin profunde, omeneste vibrații.

dr. Ion Stăvăruș

NOTE

1. Alexandru Tzigara-Samurcaș, "Cuvînt introductiv" la deschiderea Expoziției finlandeze de artă decorativă și artă populară, București, 10 iunie 1936. Apud revista "Secolul 20", nr. 262-264, (10-11-12 /1983), p.88.
2. Sursele textelor sînt menționate imediat între paranteze, abreviat (din "Kanteletar", ex. K.,I,10 ="Kanteletar", cartea I, poemul 10). Cele din "Kanteletar" se reproduc după culegerea tradusă recent de noi în colaborare cu prof. Lauri Lindgren (Universitatea din Turku), selecție pregătită pentru tipar. Exemplificările din lirica populară românească se reproduc după V. Alecsandri, "Poezii populare ale românilor", E.P.L., București, 1965, vol.I (=V.A.,I,p...) și G.Dem.Teodorescu, "Poezii populare române", Ed.Minerva, București, 1982 (=G.D.T.,p...).

PROVERBE

?????

românești și finlandeze

1. Omului cu-nvățătură fi curge miere din gură. Oppineen puhe on hunajaa.
2. Aikansa kutakin. Fiecare la timpul său.
3. Scară la cer și pod peste mare - nu se poate. Tikkaat taivaaseen ja silta meren yli ovat mahdolluuksia.
4. Eteenpäin elävän mieli. Mintea nu stă pe loc.
5. Mai bună-i dojana înțeleptului decât lauda prostului. Viisaan moite on parempi kuin tyhmän kehu.
6. Ei makeata mahan täydeltä. De prea mult dulce și se-apleacă.
7. Înțeleptul adună, prostul risipește. Viisas yhdistää, tyhmä hajottaa.
8. Ei omena kauas puusta putoa. Mărul nu cade departe de pom.
9. Înțeleptul tace și face. Viisas vaikenee ja tekee.
10. Itsestään paha pappi saarnaa. Popa nepriceput predică despre sine.
11. Mai bine urât și înțelept decât frumos și nebun. Parempi ruma ja viisas kuin kaunis ja typerä.
12. Aamun hetki kullaan kallis. Ceasul de dimineață e de aur.
13. Înțeleptul și fără bani e bogat. Viisas on rikas rahattomanakin.
14. Kolmas kerta toden sanoo. De trei ori lucru-ntîmplat, să știi că-i adevărat.
15. Ochii înțeleptului văd mai departe. Viisaan silmät näkevät kauas.
16. Kyllä sopu sijaa antaa. Cînd este înțelegere e loc pentru toți.
17. Omul bun și-n zile rele e tot bun. Hyvä ihminen on hyvä pahoinakin päivinä.
18. Ei kukaan ole seppä syntyessään. Nimeni nu este fierar din naștere.
19. Omul cît trăiește învață și moare ne-nvățat. Ikänsä ihminen oppii, mutta kuolee oppimattomana.
20. Laiska töitään luettelee. Leneșul repetă mereu ce a făcut.
21. Cuvîntul bun unge, iar cel rău împunge. Hyvä sana voitelee, paha pistää.
22. Nauru pidentää ikää. Rîsul prelungeste vîrsta.
23. Răul vine iute, binele încet. Paha tulee nopeasti, hyvä hitaasti.
24. Hyvä kello kauas kuuluu, paha vielä kauemmas. Ceasul bun se aude departe, dar cel rău și mai departe.
25. Mai bine-n coliba ta decât în palatul altuia. Parempi omassa mökissä kuin toisen kartanossa.
26. Oma apu paras apu. Cel mai bun ajutor e acela care și-l dai tu.
27. Nemulțumitului i se ia darul. Tyytymätön jää ilman lahjaa.
28. Odottavan aika on pitkä. Lung e timpul pentru cel ce-așteaptă.
29. Vinovatul fuge negonit. Syyllinen pakenee karkottamatta.

30. Puhuen asiat selkenee. Numai vorbind poți clarifica lucrurile.
31. Nedreptatea răstoarnă scaunele puternicilor. Vääritys kaataa vallanpitäjien istuimet.
32. Totuus ei pala tulelessakaan. Nici focul nu poate arde adevărul.
33. Cine caută nevastă fără cusur rămîne ne-nsurat. Joka etsii virheetöntä naista, jää naimattomaksi.
34. Pata kattilaa soimaa, musta kylki kummallakin. Rîde cazanul de ceaun, ceaunul de tingire.
35. Cine merge alătura cu drumul dă-n mărăcini. Joka kulkee tien vieressä, joutuu okaisiin.
36. Rehellisyys maan perii. Cîntea mostenește pămîntul.
37. Minciuna sparge case de piatră. Valhe hajottaa kivisetkin talot.
38. Siinä paha, missä mainitaan. Cînd chemi răul, vine repede.
39. Nechematul n-are scaun la masă. Kutsumattomalle ei ole paikkaa pöydässä.
40. Tasan ei käy onnen lahjat. Norocul nu imparte egal darurile.
41. Și dintr-un mărăcine poate ieși un trandafir. Piikistäkin voi puhjeta ruusu.
42. Toivossa on hyvä elää. E bine să trăiești cu speranța.
43. Un dumnezeu dă și altul ia. Toinen jumala antaa, toinen ottaa.
44. Tyvestä puuhun noustaan. In copac urci pe la rădăcină.
45. Omul beat - cîine turbat. Juopunut mies on kuin raivohullu koira.
46. Tyhmydestä sakotetaan. Pentru stupiditate ar trebui plătită amendă.
47. Să crezi ce vezi, nu ce auzi. Mă usko sitä minkä kuulet vaan sen minkä näet.
48. Suomalainen ei usko ennen kuin näkee. Finlandezul crede doar ce vede.
49. Bun e dumnezeu, meșter e dracu. Jumala on hyvä, paholainen taitava.
50. Sauna on köyhän apteekki. Sauna este farmacia săracului.

?????

Transpunere de Liisa Aaltonen.

A N I V E R S Ă R I . . . a n i v e r s Ă r i 1 9 8 4

&. RASCOALA LUI HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN - 200. Cu exact două secole în urmă, la începutul lunii noiembrie 1784, se declanșa în Transilvania una din cele mai mari răscoale sociale din istoria românilor, răscoala iobagilor români împotriva asupririi nobiliare. Aceasta marca, cu cinci ani mai devreme decât Revoluția Franceză din 1789, un avertisment că ordinea feudală se cerea schimbată și lumea reînnoită după alte concepții. Răscoala țărănilor români din regiunea aflată atunci sub ocupație austro-ungară a constituit punctul culminant al luptei acestora împotriva stăpînilor feudali și, prin efectele ei, avea să fie prima zguduire puternică a orînduirii auto-cratice medievale în estul imperiilor europene. Marea revoltă țărănească a izbucnit în satele din Munții Apuseni, în cunoscuta Țară a Moților, unde condițiile de viață ale iobagilor ajunseseră insuportabile sub povara obligațiilor feudale mereu sporite (4-5 zile pe săptămînă iobagul trebuia să presteze "sarcini" pentru stăpînul feudal, în afara altor obligații împovărătoare). Semnalul răscoalei a fost dat la 1 noiembrie în zona Zarandului. Cel care a organizat și condus cu vigoare întreaga mișcare a fost țăranul iobag răzvrătit Vasile Nicola Ursu zis HOREA, acestuia alăturîndu-i-se Ion Oargă zis CLOȘCA și Marcu Giurgiu zis CRIȘAN, iobagi răzvrățiți ca și Horea, cărui i-au fost tovarăși credincioși și de nădejde. La 5 noiembrie în localitatea Cîmpeni din Apuseni a avut loc marea adunare a iobagilor sub conducerea lui Horea, cerînd autorităților imperiale desființarea stării de iobăgie și dreptul de a se înarma împotriva nobililor. De aici, cetele de răsculați - fiecare numărînd cîteva mii de oameni - sub comanda unuia din cei trei capi pornesc în toate direcțiile, atacînd și devastînd curțile și castelele nobililor. În cursul lunii noiembrie și în prima jumătate a lui decembrie răzmerița a cuprins o mare parte din ținuturile de vest, cu extindere spre sudul, centrul și nordul Transilvaniei, înregistrîndu-se numeroase ciocniri sîngeroase între răsculați pe de o parte și nobilime și armată pe de altă parte. La intervenția puternică a armatei imperiale, dictată de suveran însuși, la care s-a adăugat ura înarmată a nobililor, răscoala a fost reprimată cu rară cruzime, tributul de sînge dat de iobagi numărînd mii de vieți. Capii răscoalei sînt prinși, întemnițați la Alba Iulia și supuși (cu excepția lui Crișan care a preferat torturilor sinuciderea) la groaznicul supli-

ciu (după "Codul therezian"!) de a fi frînți cu roata în ultima zi a lunii februarie 1785, la Alba Iulia (acolo unde ei visaseră să adune într-o zi pe toți românii năpăstuiți din Transilvania, ca să-și ceară răs-picat drepturile abolite de o istorie vitregă!), în fața a mii de iobagi aduși cu forța din peste 400 de sate ardelenene. HOREA și tovarășii săi au rămas de atunci un simbol al luptei românilor din Transilvania pentru dreptate socială și libertate națională.

&. TRIBUNA - 100. La 14/26 aprilie 1884 apărea la Sibiu ziarul "Tribuna", care avea să aibă un rol deosebit în acțiunea patriotică de unire a Transilvaniei cu celelalte ținuturi românești constituite în stat independent după războiul din 1877. Titlul publicației era simbolic ales pentru această idee, acolo afirmîndu-se cu tărie drepturile românilor ardeleni și voința lor de unire definitivă cu Țara. Inițiativa apariției acestei publicații a pornit de la întîlnirea memorabilă a tinerimii patriotice care a avut loc la Putna în 1871, cu prilejul omagierii bravului voievod Ștefan cel Mare. Unul din acei tineri entuziaști a devenit conducătorul "Tribunei", el însuși de obîrșie transilvană : Ioan Slavici. Prozator afirmat la "Junimea" ca un talent de o mare forță realistă, Slavici a orientat "Tribuna" spre un program politic ferm, aceasta trebuind să constituie (cităm din apelul "Către publicul român") un "ziar român cotidian care să apere pozițiile românilor în viața publică a patriei noastre și să ție viu sentimentul lor de solidaritate". În spiritul ideii centrale - Marea Unire -, Slavici lansa deviza : "Soarele pentru toți românii de la București răsare!" Pentru atitudinea curajoasă și intransigentă politică a publicației, autoritățile austro-ungare au intentat "Tribunei" cinci procese, iar în anul 1888 Slavici a fost condamnat la un an de închisoare cu executare. În acțiunea ei patriotică de a milita deschis pentru unitatea românilor, "Tribuna" a acordat un rol și un loc important literaturii. În paginile ei au fost publicate multe scrieri ale autorilor consacrați și ale tinerilor, reușind să dea un avînt nou literaturii ardelenene și realizînd, cum sublinia Titu Maiorescu, o adevărată "renaștere națională". Aici au debutat cu adevărat unii dintre cei mai de seamă scriitori ardeleni de mai tîrziu : George Coșbuc, Octavian Goga, iar mai tîrziu Lucian Blaga (în "Tribuna Poporului" din Arad, care a preluat programul și tradiția - odată cu titlul - publicației sibiene ce-și încetase apariția). Tot-

odată, "Tribuna" a numărat printre colaboratorii săi mulți dintre scriitorii de seamă de dincolo de munți, veniți alături de Slavici cu inima, reușindu-se și sub acest aspect o unire "de cuget și simțiri". Prin întreaga ei contribuție la mișcarea spirituală românească de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, "Tribuna" transilvană și-a înscris numele printre cele mai importante publicații românești dintotdeauna. În vremea noastră ea are o urmașă demnă : revista "Tribuna" din Cluj-Napoca, apărută în februarie 1947, în paginile căreia au debutat numeroase talente ale poeziei și prozei românești contemporane, printre care : Nichita Stănescu, Ana Blandiana, Augustin Buzura, Ion Alexandru .

&. PANAIT ISTRATI - 100. Personalitatea scriitorului Panait Istrati (1884-1935) constituie un veritabil "caz" în literatura română dintre cele două războaie mondiale : artist înnăscut, fără instrucție și formație, dificil de încadrat într-o școală sau curent literar ; de la vârsta de 13 ani a dus o viață de veșnic vagabond, profesînd numeroase îndeletniciri, trăind printre dezmoșteniții soartei de la care învață omenia, hoinărind pe meleaguri ce leagă trei continente și cunoscînd o lume de un rar pitoresc pe care va transpune-o apoi în scrierile sale, ca "un nou Gorki al țărilor balcanice" (Romain Rolland); își simte și gîndește opera în românește, dar o scrie în limba franceză, ceea ce-i va facilita difuzarea în întreaga lume, fiind cel mai publicat scriitor român dincolo de fruntariile naționale. Inclinat prin propria-i aventură biografică spre cunoașterea ființei umane, manifestă preferință pentru "pictura socială, dar, în realitate este dominat de sentimentul tragic al destinului" și cultivă "o grandioasă și crudă viziune romanescă" (Albères). Într-adevăr, sursele cele mai căutate de Istrati sînt viața socială, istoria populară, mitologia și folclorul din pitoreasca arie balcanică, opera lui evocînd un furnicar uman în care mișună români și greci, evrei și turci, bulgari, armeni, sîrbi, albanezi, arabi, italieni și încă alte multe rase ale pămîntului; obiceiuri, datini și cutume specifice; filozofii ce pendulează straniu între bachic și apolinic, între Zamolxe și Esop; un cadru natural dominat de Dunăre, de Bărăgan, de porturi și mări ale micului orient. "Povestirile lui Istrati sînt îmbălsămate cu parfumul vieții de pe malurile Dunării, cu moravurile și deprinderile oamenilor, precum și cu particularitatea limbajului lor foarte colorat, amestecînd cuvînte și expresii din toate idiomurile ce se află la porți-

le Orientului" (Al. Oprea). Eroi săi au o structură care-i plasează la intersecția tipurilor arhaice și moderne. Ei sînt, în cea mai mare parte, niște inadaptați, incapabili de a înțelege și accepta orice formă de asuprire; răzvrătiți prin propria condiție de dezmoșteniți, înfrînți ce resping din orgoliu uman înfrîngerea, ei preferă să se refugieze în propria-le ființă și propria-le mitologie. Populate cu astfel de caractere și temperamente, prozele lui Istrati curg ca niște torente cărora nu le stă nimic în cale, sau se deapănă domol, imitînd leneșa alunecare a rîurilor ce curg în cîmpie printre nisipuri și mlaștini. Creațiile sale au spontaneitatea și naturalitatea poveștilor sau baladelor populare, de o totală libertate și în structura lor nu aflăm nimic din rigoarea clasicismului, dar nici din aventura căutată a romantismului. Opera lui Panait Istrati se înscrie în coloana ce coboară de la Anton Pann și Nicolae Filimon pînă la Mateiu Caragiale și Ion Barbu, ca să continue apoi plină de sevă în prozele unor scriitori de azi, ca Fănuș Neagu sau Stefan Bănulescu.

Din opera lui Panait Istrati s-au tradus și publicat în Finlanda următoarele lucrări: "Kira Kiralina" (1926), "Codine" (1927), "Anghel-eno" (1927), "Heitukat" (1927), "Mikael" (1928), "Nerrantzula" (1928), "Snagovin valtiatar" (1928), "Baraganin takkiaisiet" (1936).

&. VASILE VOICULESCU - 100. Sărbătorim în acest an centenarul nașterii unuia dintre cele mai delicate și singulare spirite ale literaturii noastre din epoca de după primul război mondial pînă în deceniul al șaptelea : Vasile Voiculescu (1884-1963). În viața de toate zilele a fost medic, profesie pe care a practicat-o mereu cu domoală, dar neslăbită pasiune. Acesteia i-a adăugat devreme patima literaturii, căci el a fost un împătimit al literei trecută prin inimă și intelect, pe care a slujit-o ca un sacerdot, în direcții multiple: poezie, proză, dramaturgie, publicistică literară. El a văzut lumea din unghiul ei de mister și miracol, căutînd apoi să o descifreze cu solemne gesturi de ritual inițiativ. La el, cum sublinia G. Călinescu, marile teme etice - mila, supunerea, suferința, binele și răul, divinitatea, idealul și arta - traduceau un proces de "neliniști interioare" și de "aspre viziuni". Poezia - cu înclinații spre elan și meditație lirică (chiar și în proze) - a constituit marea sa iubire. De la debutul din 1912, timp de o jumătate încheiată de secol Voiculescu a trăit în ritmurile și euforia ei, mărturisită : "Cu ideala forță mi-apropii ce mi-e drag, / Injug vir-

tuți și patimi/ La marea poezie." A publicat mai bine de zece volume de poeme, încununând migala și euforia cu o capodoperă ce și-a luat locul în vitrina de aur a întregii noastre literaturi : "Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare". Mînat de aceeași dorință de a dura " o țară alături de vis", artistul a compus cнавaua prozelor sale cu fantasme. "Povestirile sale se nasc dintr-un surplus de pasiune, dintr-un «exercițiu spiritual suprem», ca și sonetele de altfel, dar mai ales din supunerea la durata cuvîntului și morala semnificației sale... Lumea scriitorului este o lume a metaforei prin excelență, a comunicărilor esențiale, a integrării în istorie (culturală) și univers protegitor. Spațiul povestirilor este cel al «migrărilor fantastice», al neclintitelor tărîmuri subterane și al odihnei în gînduri, al «uriișei apoteoze»!(A. Sasu) Prozele lui Voiculescu - de mică sau largă respirație ("Pescarul Amin", "Ultimul berevoi", "Sezon mort", "Zahai orbul") - cultivă adesea mitul și gîndirea magică, realizîndu-se, ca și în poezie, o pendulare de la extazul mistic la voluptatea pămînteană, încît eroii trăiesc la mari tensiuni drama "purificării etice". Creația lui V.Voiculescu, în genere, rămîne ca o meditație gravă asupra integrării ființei umane în armonia elementelor unei lumi primordiale și veșnice.

&. Centenarul capodoperei lui I.L.Caragiale. La 13 noiembrie 1884 avea loc pe scena Teatrului Național din București premiera piesei "O scrisoare pierdută" de I.L.Caragiale. De atunci, această capodoperă a întregii dramaturgii românești a făcut ocolul în triumf nu numai pe scenele de la noi, ci pe multe meridiane ale lumii ea a fost și este continuu jucată cu mare succes. Ultima punere în scenă în Finlanda a avut loc recent la teatrul municipal din orașul Kuopio, în regia lui Dan Micu și scenografia lui Dragoș Georgescu de la Teatrul "Nottara" din București.

&. Barbu Brezianu - 75. Cel care a dat prima traducere integrală a "Kalevalii" în limba română, poetul modernist (dar și strălucit eseist și istoric de artă) Barbu Brezianu a împlinit în acest an vîrsta de 75 de ani. După o îndelungă elaborare el a publicat în 1942 traducerea în proză a celebrei epopei finlandeze, oferind astfel publicului român ocazia de a cunoaște integral această capodoperă.

I.S.

C U P R I N S U L

&. Cuvînt înainte (I. Stăvăruș)	3
&. Un corp de oaste românească în Finlanda în secolul al XVIII-lea, (prof. dr.L.Lindgren) . . .	5-11
&. Titulescu, din perspectivă finlandeză (prof. dr. K. Hovi)	12-24
&. Imprumuturi sau creație independentă ? (cercet.A.Kolehmainen) . .	25-31
&. "Kanteletar și lirica populară românească (dr. I.Stăvăruș)	32-41
&. Proverbe românești și finlandeze	42-43 (Transpunere de L.Aaltonen)
&. Aniversări 1984 (I. S.)	44-48
&. Cuprinsul	49